

Χάρτες

ΚΕΙΜΕΝΑ ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑΣ, ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

ΤΕΥΧΟΣ
ISSUE

39

ΕΤΟΣ
YEAR

2024

ISSN: 1109-5008
e-ISSN: 2944-9847

Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας, Πολεοδομίας
και Περιφερειακής Ανάπτυξης

Επιστημονικό Περιοδικό

αειχώρος

Διεύθυνση:

Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας, Πολεοδομίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης

Περιοδικό ΑΕΙΧΩΡΟΣ

Πεδίον Άρεως, 383 34 ΒΟΛΟΣ

<http://www.aeihoros.gr>

e-mail: aeihoros@uth.gr

Επιμέλεια έκδοσης: Νεκταρία Σαρρή

Σχεδιασμός εξωφύλλου: Γιώργος Παρασκευάς-Παναγιώτης Μανέτος

	Σαμαράς Νικόλαος	6
Η διαμόρφωση του διεθνούς θεσμικού πλαισίου για την προστασία της ιστορικής κληρονομιάς των πόλεων. 60 χρόνια από τη Χάρτα της Βενετίας		
	Γεμεντζή Γεωργία	27
Μια κριτική επισκόπηση της σχέσης πολεοδομικού σχεδιασμού και του συστήματος των χρήσεων γης στην Ελλάδα: διαχρονική εξέλιξη, προκλήσεις και σκέψεις για το μέλλον		
	Τριανταφυλλόπουλος Νικόλαος, Τσιάλτας Βαλάντης	50
Η χωρική προοπτική διερεύνηση (territorial foresight) και το ελληνικό σύστημα χωρικού σχεδιασμού		
	Λεβέντη Θεοδοσία	65
Οι προσδιοριστικοί παράγοντες της εγκληματικότητας στην Ελλάδα -μία εμπειρική διερεύνηση		

Η διαμόρφωση του διεθνούς θεσμικού πλαισίου για την προστασία της ιστορικής κληρονομιάς των πόλεων. 60 χρόνια από τη Χάρτα της Βενετίας.

Σαμαράς Νικόλαος

Λέκτορας, Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας, Πολεοδομίας & Περιφερειακής Ανάπτυξης Π.Θ. - Μέλος του Ελληνικού Τμήματος του ICOMOS

Περίληψη

Κατά τη διάρκεια ολόκληρου του 2024, γιορτάζεται, διεθνώς, η 60ή επέτειος της Χάρτας της Βενετίας, αναμφισβήτητα, του σημαντικότερου θεσμικού κειμένου αναφοράς για την προστασία της υλικής πολιτιστικής κληρονομιάς, τόσο στο επιχειρησιακό πεδίο και σ' αυτό της χάραξης πολιτικής, όσο και σ' εκείνο της θεωρητικής τεκμηρίωσης των επιδιώξεων των κοινοτήτων, για προστασία και διαφύλαξη της πολιτιστικής τους κληρονομιάς. Καθώς η εφετινή επέτειος προσφέρεται για μια κριτική αποτίμηση της κληρονομιάς της Χάρτας, στο παρόν άρθρο επιχειρείται η διερεύνηση της συμβολής της στη διαμόρφωση του σχετικού διεθνούς θεσμικού πλαισίου για την προστασία της ιστορικής κληρονομιάς των πόλεων, με παράλληλη ανάλυση του ιστορικού πλαισίου, που προετοίμασε και ανέδειξε την αναγκαιότητα της διατύπωσης γενικών αρχών και δεσμευτικών κανόνων συμπεριφοράς προς τα υλικά τεκμήρια του παρελθόντος, με αναφορές και σε θεσμικά κείμενα/σταθμούς, άλλων εξ αυτών συμβατών με τη Χάρτα, και άλλων όχι, αλλά, πάντως, ετεροπροσδιοριζόμενων απ' αυτή. Η σχετική ιστορική αναδρομή γίνεται τόσο στο αρχαιολογικό πεδίο, όσο και στο αρχιτεκτονικό-πολεοδομικό πεδίο.

Λέξεις κλειδιά

Χάρτα της Βενετίας, Γλυκή πολιτιστική κληρονομιά, Ιστορικότητα, Αυθεντικότητα.

Formulating the international institutional framework for the protection of the historical heritage of cities. 60 years since the Venice Charter.

Abstract

Throughout 2024, the 60th anniversary of the Venice Charter will be celebrated internationally, arguably the most important institutional reference text for the protection of tangible cultural heritage, both in the operational and policy-making field and in the theoretical documentation of the aspirations of communities for the protection and safeguarding of their cultural heritage. As the present anniversary offers an opportunity for a critical assessment of the Charter's legacy, this article attempts to explore its contribution to the formation of the relevant international institutional framework for the protection of the historic heritage of cities, while analysing the historical context, which prepared and highlighted the necessity of formulating general principles and binding rules of conduct towards the material evidence of the past, with references to institutional texts/stations, some of them compatible with the Charter, and others not, but, in any case, defined by it. The relevant historical background takes place both in the archaeological field and in the architectural-urban planning field.

Key words

Venice Charter, Tangible cultural heritage, Historicity, Authenticity.

1. Εισαγωγή

Το 1964, το 2ο Διεθνές Συνέδριο Αρχιτεκτόνων και Τεχνικών Ιστορικών Μνημείων, που πραγματοποιήθηκε στη Βενετία, υπό την αιγίδα της UNESCO, από τις 25 ως τις 31 Μαΐου, υιοθέτησε 13 ψηφίσματα, εκ των οποίων το 13ο αποτέλεσε τον Διεθνή Χάρτη για τη Συντήρηση και Αποκατάσταση Μνημείων και Τοποθεσιών, γνωστότερο ως Χάρτα της Βενετίας. Το 2ο ψήφισμα ήταν η πράξη ίδρυσης ενός διεθνούς μη κυβερνητικού οργανισμού για την προστασία των μνημείων και των τοποθεσιών, του Διεθνούς Συμβουλίου Μνημείων και Τοποθεσιών / International Council on Monuments and Sites (ICOMOS) (Avgerinou-Kolonias 2014: 1372).

Το 8ο ψήφισμα, που υιοθέτησε το συνέδριο, ήταν το αίτημα για την προστασία και την αναβίωση των ιστορικών κέντρων, κείμενο που αποτέλεσε την αφετηρία για την υιοθέτηση πολιτικών για την προστασία και την ανασυγκρότηση των ιστορικών πόλεων. Κατά την εικοσαετία που ακολούθησε, το ICOMOS αξιοποίησε, στο πνεύμα των αρχών της Χάρτας της Βενετίας, τις εξελίξεις στη συζήτηση για τη θεωρία και την πρακτική στο ζήτημα της προστασίας και διατήρησης των μνημείων και τοποθεσιών, καθώς και τα πρώτα έγγραφα της Διεθνούς Επιτροπής Ιστορικών Πόλεων και Χωριών / Comité International des Villes et Villages Historiques (CIVVIH), και μετά από συζήτηση με τις Εθνικές και Επιστημονικές Επιτροπές του ICOMOS, το 1987, υιοθετήθηκε από τη Γενική Συνέλευση του ICOMOS, στην Ουάσιγκτον, η 'Χάρτα για τη Διατήρηση των Ιστορικών Πόλεων', που χωρίς να αποτελεί επανάληψη της 'Σύστασης σχετικά με τη διαφύλαξη και το σύγχρονο ρόλο των ιστορικών περιοχών' (Βαρσοβία - Ναϊρόμπι, 1976) της UNESCO, εμπεριέχει τόσο τη φιλοσοφική της άποψη όσο και τους πρακτικούς της στόχους (Avgerinou-Kolonias 2014: 1373).

Κατά τη διάρκεια ολόκληρου του 2024, γιορτάζεται διεθνώς, με διάφορες εκδηλώσεις, η 60ή επέτειος της Χάρτας της Βενετίας, αναμφισβήτητα, του σημαντικότερου θεσμικού κειμένου/ορόσημου της προστασίας της ιστορικής κληρονομιάς. Αυτό το πρωτοποριακό έγγραφο, που περιέχει τις θεμελιώδεις αρχές για τη συντήρηση και την αποκατάσταση ιστορικών μνημείων και τοποθεσιών, για έξι δεκαετίες πλέον, αποτελεί το βασικό κείμενο αναφοράς για την προστασία της υλικής πολιτιστικής κληρονομιάς, τόσο στο επιχειρησιακό πεδίο, όσο και σ' αυτό της χάραξης πολιτικής, αλλά επίσης και σ' εκείνο της αναγκαίας θεωρητικής τεκμηρίωσης των επιδιώξεων των κοινοτήτων, στην κατεύθυνση της προστασίας και διαφύλαξης της πολιτιστικής τους κληρονομιάς.

Η Χάρτα της Βενετίας αποτελείται από 16 άρθρα, ως εξής: Ορισμοί: 1-3, Συντήρηση: 4-8, Αποκατάσταση και Αναστήλωση: 9-13, Μνημειακά Σύνολα: 14, Ανασκαφές: 15, Τεκμηρίωση και Δημοσιεύσεις: 16 (Χάρτα της Βενετίας). Η Χάρτα διηύρυνε την έννοια του μνημείου, το οποίο αναγνωρίζει ως αναπόσπαστο στοιχείο του ευρύτερου αστικού ή αγροτικού περιβάλλοντος και συνδέει την προστασία του, άμεσα, με την ευρύτερη τοποθεσία, στην οποία αυτό εντάσσεται. Εξ άλλου, το μνημείο αντιμετωπίζεται ως μαρτυρία ενός ιστορικού γεγονότος ή ενός πολιτισμού και, υπό την έννοια αυτή, θα πρέπει να διασωθεί και να κληροδοτηθεί στις επόμενες γενεές, σε μια πρώιμη σύλληψη της έννοιας της βιωσιμότητας της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς των πόλεων, στο πνεύμα της οποίας εντάσσονται, επίσης, οι σημαντικές θεσμικές πρωτοβουλίες που επακολούθησαν (Αυγερινού-Κολώνια 2015α: 205).

Έτσι, στο πνεύμα των άρθρων της Χάρτας της Βενετίας, υπαγορεύονται οι ήπιες επεμβάσεις στις ιστορικές πόλεις και οι μη ανταγωνιστικές νέες κατασκευές, ώστε 'να διασωθεί η ακεραιότητα' (άρθρο 13) του ιστορικού οικιστικού συνόλου, με δυο βασικές στοχεύσεις:

Την αρμονική ένταξη της νέας κατασκευής, που πρέπει:

- να 'διατηρεί την κλίμακα του άμεσου περιβάλλοντος... τις σχέσεις όγκων και χρωμάτων' (άρθρο 5) και
- να 'σέβεται το παραδοσιακό πλαίσιο... την ισορροπία της σύνθεσής του και τις σχέσεις του με τον περιβάλλοντα χώρο' (άρθρο 12), και

Τη διακριτότητα της νέας κατασκευής, ώστε αυτή:

- να 'διαχωρίζεται... από τα... αρχικά... αυθεντικά στοιχεία...' και να 'φέρει τη σφραγίδα της εποχής μας' (άρθρο 8) και

- να 'διακρίνεται από τα αυθεντικά...' στοιχεία, 'ώστε να μη πλαστογραφούνται τα... ιστορικά τεκμήρια' (άρθρο 11) του ιστορικού οικιστικού συνόλου.

Εξ άλλου, στο άρθρο 14, αναγνωρίζονται για πρώτη φορά τα 'μνημειακά σύνολα' ως αντικείμενο ειδικής φροντίδας, διαμορφώνοντας τις προϋποθέσεις για διατύπωση του δημόσιου ενδιαφέροντος για ολόκληρες 'συνοικίες πόλεων και χωριά' μια δεκαετία αργότερα, στη 'Διακήρυξη του Άμστερνταμ' (1975), αλλά και τη σύνταξη της 'Σύστασης σχετικά με τη διαφύλαξη και το σύγχρονο ρόλο των ιστορικών περιοχών' (Βαρσοβία - Ναϊρόμπι, 1976) της UNESCO, με τελική κατάληξη τη 'Χάρτα για τη Διατήρηση των Ιστορικών Πόλεων' (Ουάσιγκτον, 1987) και τις πιο πρόσφατες 'Αρχές της Βαλέτας για την Προστασία και Διαχείριση των Ιστορικών Πόλεων Οικισμών και Αστικών Περιοχών' (2011).

Δεν πρόκειται, λοιπόν, για ένα έγγραφο περιορισμένου αρχαιολογικού ενδιαφέροντος. Ακόμη και για τη νέα δόμηση σε ιστορικά περιβάλλοντα, τα περισσότερα κράτη της Ευρώπης επικαλούνται τη ρητή δέσμευση του άρθρου 6 της Χάρτας, για 'διατήρηση του άμεσου περιβάλλοντος του μνημείου, στην κλίμακα του'. Βάσει αυτής της δέσμευσης, για παράδειγμα, ο γαλλικός 'Code du Patrimoine' επιβάλλει έλεγχο όλων των μελετών για τυχόν αρχιτεκτονικές τροποποιήσεις ή νέες κατασκευές, εντός της ζώνης προστασίας, σε ακτίνα 500 μέτρων, γύρω από τα μνημεία. Για μια πόλη όπως το Παρίσι, με τα τόσα μνημεία, όπως είναι κατανοητό, αυτές οι ακτίνες προστασίας αλληλεπικαλύπτονται και υπάρχουν πολύ λίγα μέρη, εντός των ορίων της πόλης, που δεν εμπίπτουν στον περιορισμό, με αποτέλεσμα ο έλεγχος μελετών, υπό το πρίσμα της ιστορικής διατήρησης, να είναι ο κανόνας και όχι η εξαίρεση, για όλα τα έργα (κτηριακά, αναπλάσεων, υποδομής κ.ο.κ.) εντός της πόλης (Hillis).

Η εφετινή επέτειος προσφέρεται για μια κριτική αποτίμηση της κληρονομιάς της Χάρτας της Βενετίας, και της συμβολής της στη διαμόρφωση του σχετικού διεθνούς θεσμικού πλαισίου αυτά τα 60 χρόνια. Στο παρόν άρθρο δεν επιχειρείται μια αναλυτική παρουσίαση της Χάρτας της Βενετίας. Κάτι τέτοιο έχει γίνει, με επάρκεια, τόσο στη διεθνή όσο και στην ελληνική βιβλιογραφία, ενώ από τις πλέον χαρακτηριστικές αναλύσεις των σημαντικότερων άρθρων της είναι τα σχόλια του Χαράλαμπου Μπούρα στις 'Πρόχειρες Σημειώσεις του Μαθήματος Αποκαταστάσεις των Μνημείων I', του 1982, που είχαμε την τύχη να διδαχθούμε διά ζώσης, στη Σχολή Αρχιτεκτόνων του Ε.Μ.Π. Αυτό που επιχειρείται, εδώ, είναι η ανάλυση του ιστορικού πλαισίου, που προετοιμάζει και αναδεικνύει την αναγκαιότητα της διατύπωσης γενικών αρχών και δεσμευτικών κανόνων συμπεριφοράς προς τα υλικά τεκμήρια της ιστορικής κληρονομιάς των πόλεων, με αναφορές στα σημαντικότερα θεσμικά κείμενα/σταθμούς, στην πλειοψηφία τους συμβατών με τη Χάρτα, αλλά και άλλων, ενίοτε διαφοροποιούμενων, αλλά, πάντως, ετεροπροσδιοριζόμενων απ' αυτή, καθώς, άλλωστε, αυτή η ίδια η διατύπωση, αλλά, κυρίως η εφαρμογή του σχετικού θεσμικού πλαισίου, αναδιαμορφώνει, εξελικτικά, το ιστορικό κοινωνικο-πολιτισμικό πλαίσιο, αφού καλλιεργεί κουλτούρες αντιλήψεων και συμπεριφορών σχετικών με το ζήτημα. Στο πλαίσιο αυτό και οι αναφορές στην τρέχουσα επικαιρότητα, ιδιαίτερα στην Ευρώπη και στην Ενωσηιακή πολιτική, προκειμένου να αναδειχθούν οι σύγχρονες προκλήσεις και οι διαφαινόμενες προοπτικές στο ζήτημα της προστασίας της ιστορικής κληρονομιάς των πόλεων, 60 χρόνια μετά τη Χάρτα της Βενετίας.

2. Θεωρία

Πριν την εξέταση του ζητήματος, αναγκαίες είναι κάποιες θεωρητικές διευκρινίσεις. Η *ιστορικότητα* δεν αποτελεί προνόμιο των θεωρούμενων 'ιστορικών πόλεων'. Κάθε πόλη έχει μια ιδιαίτερη ταυτότητα και μια μοναδική ιστορική φυσιογνωμία, που μαρτυρεί ένα ξεχωριστό πολιτισμό, σε τέτοιο βαθμό, που να μπορεί να ειπωθεί πως στην πόλη 'η ιστορία είναι παντού παρούσα' (Αυγερινού-Κολώνια 2002: 380). Καθώς, λοιπόν, όλες 'οι πόλεις διαθέτουν ιστορία και πολιτιστική κληρονομιά', η ανάδειξη των ιστορικών στοιχείων τους θεωρείται αναγκαιότητα που στοχεύει, μεταξύ άλλων, στην ισχυροποίηση της ταυτότητάς τους (Αραβαντινός 1997/2007: 603). Σ' αυτό το πνεύμα διατυπώθηκε το προοίμιο της Διεθνούς Χάρτας για την Προστασία των Ιστορικών Πόλεων και Αστικών Περιοχών (Ουάσιγκτον, 1987): 'Όλες οι πόλεις του κόσμου, είτε αναπτύχθηκαν σταδιακά μέσα στο χρόνο, είτε δημιουργήθηκαν

ύστερα από κάποιο σχεδιασμό, αποτελούν υλική έκφραση της ποικιλότητας των κοινωνιών, διά μέσου της ιστορίας’.

Ήδη από το δεύτερο μισό του 20ου αι., η έννοια της *ιστορικότητας* χρησιμοποιείται ανανεωμένη και επικαιροποιημένη, για να αποδοθεί και σε κοινωνίες, που παραδοσιακά θεωρούνταν ως ‘κοινωνίες χωρίς ιστορία’, κυρίως χάρις στις εμπειρικές έρευνες της εθνολογίας σε τέτοιες κοινωνίες. Η νέα χρήση του όρου θεωρείται πως προφυλάσσει από την ιδεαλιστικοποίηση της ιστορίας, αφού καθώς ‘όλα είναι ιστορικά, η Ιστορία -με Ι κεφαλαίο- δεν υφίσταται’, ενώ σε μια τέτοια αντίληψη πολιτισμικού σχετικισμού, θα μπορούσε να τεθεί θέμα ‘ιστορικότητας της ιστορίας’ (Paul Veyne και M. de Certeau στο Γκοφ: 149).

Εξ άλλου ο όρος *ιστορικότητα* έχει αναδειχθεί μέσα στην ανθρωπολογία, με την έννοια της ‘χρονικότητας’, για να αναφερθεί στις πολιτισμικές αντιλήψεις του παρελθόντος και να ανακαλύψει τους τρόπους με τους οποίους οι άνθρωποι, είτε μέσα είτε έξω από τη Δύση, ερμηνεύουν και αναπαριστούν το παρελθόν (Stewart). Ενώ η δυτική ιστορία βασίζεται, γενικά, στην ιδέα ότι το ‘παρελθόν’ χωρίζεται από το παρόν, εν τούτοις σήμερα, άνθρωποι σε όλο τον κόσμο, συμπεριλαμβανομένων και δυτικών ιστορικών, αναγνωρίζουν ότι το παρελθόν, το παρόν και το μέλλον εμπλέκονται αμοιβαία. Μελέτες ιστορικότητας σε διάφορες κοινωνίες, ασχολούνται με τους διάφορους τρόπους με τους οποίους οι άνθρωποι αντιλαμβάνονται το παρελθόν τους, επινοούν το μέλλον τους και διαμορφώνουν το παρόν τους στις παγκόσμιες κοινωνίες. Η σύγχρονη ανθρωπολογική και εθνογραφική έννοια της ιστορικότητας διαφοροποιείται από την κλασική δυτική αντίληψη του όρου, καθώς, άλλωστε, η δυτική έννοια της ιστορίας αποδεικνύεται ιδιαίτερως ‘πολιτιστική’, και γι’ αυτό, ίσως, όχι το καλύτερο εργαλείο για διαπολιτισμικές έρευνες (Hirsch and Stewart 2005).

Οι Ζακ Λε Γκοφ και Πιερ Νορά, στο έργο τους ‘Faire de l’histoire’ αναφέρονται άλλοτε στην ιστορικότητα, ως ισοδύναμης έννοιας με ‘το πεπερασμένο του ανθρώπου’ κι άλλοτε στη ‘συγκεκριμένη ιστορικότητα’ σε αντιδιαστολή με τον ανεπίτρεπτο αναχρονισμό (Γκοφ και Νορά 1975: 66 και 321).

Μ’ αυτή την οπτική, επιγράφει ως ‘Ιστορικότητα του Αρχιτεκτονικού Έργου’ ο Παντελής Λαζαρίδης, την ελληνική έκδοση του βιβλίου του Leonardo Benevolo ‘Introduzione all’Architettura’, μεταφράζοντάς το, καθώς επισημαίνει την ιστορικότητα του αρχιτεκτονικού έργου, ως ‘τη σχετικότητα του, τη διαφορετικότητά του από εποχή σε εποχή, και τη συσχέτισή του με τους συντελεστές της κοινωνικής ζωής’ (πρόλογος του επιμελητή και μεταφραστή, σ.10), σε μian αντιμετώπιση του αρχιτεκτονικού έργου ως ιστορικού φαινομένου, συσχετισμένου με τις θεμελιώδεις συνιστώσες των ανθρώπινων σχέσεων, άρα χρονικά (συγκεκριμένη εποχή) και τοπικά (συγκεκριμένη κοινωνία) εντοπισμένου, εν αντιθέσει προς τους δασκάλους της Αναγέννησης, που δίδασκαν την αρχιτεκτονική κληρονομιά του παρελθόντος, ρυθμολογικά/στυλιστικά ταξινομημένη και ‘ενταγμένη σε μια διϊστορική προοπτική, καθολικά έγκυρη, ανεξάρτητα από χρόνο και τόπο’. Ο Manfredo Tafuri (1997: 172) επισημαίνει, πως, κατά την γενικότερη μετατόπιση από την ερμηνευτική ιστορία προς μια ιστορία βασισμένη στα ανθρώπινα πεπραγμένα, πλέον, γίνεται αντιληπτό, πως ‘ο ιστορικός κύκλος, μας λείπει περισσότερο από τις στυλιστικές ταξινομήσεις’.

2.1 Έννοιες και Ορισμοί

Στη Σύμβαση για την Παγκόσμια Φυσική και Πολιτιστική Κληρονομιά (Παρίσι 1972) υπάρχει ο Ορισμός της Πολιτιστικής και Φυσικής Κληρονομιάς διατυπωμένος βεβαίως, όπως ρητά αναφέρεται, για τους σκοπούς της συγκεκριμένης σύμβασης. Σύμφωνα με αυτόν (άρθρο 1) ως ‘πολιτιστική κληρονομιά’ θεωρούνται τα:

- μνημεία (monuments): αρχιτεκτονικά έργα, έργα μνημειακής γλυπτικής και ζωγραφικής, στοιχεία ή κατασκευές αρχαιολογικής φύσης, επιγραφές, σπήλαια και υπόσκαφες κατοικίες και συνδυασμοί τους,
- ομάδες κτιρίων (groups of buildings): ομάδες διακεκριμένων ή συνδεδεμένων κτιρίων, λόγω της αρχιτεκτονικής τους, της ομοιογένειάς τους ή της θέσης τους στο τοπίο,

- τοποθεσίες (sites): έργα του ανθρώπου ή έργα συνδυασμού της φύσης και του ανθρώπου, και περιοχές συμπεριλαμβανομένων των αρχαιολογικών χώρων, που έχουν εξαιρετική παγκόσμια αξία (outstanding universal value) από ιστορική, αισθητική, εθνολογική ή ανθρωπολογική και εν γένει επιστημονική άποψη.

Ομοίως, ως 'φυσική κληρονομιά' (άρθρο 2) θεωρούνται τα:

- φυσικά χαρακτηριστικά (natural features) που αποτελούνται από φυσικούς και βιολογικούς σχηματισμούς ή ομάδες τέτοιων σχηματισμών,
- γεωλογικοί και φυσιογραφικοί σχηματισμοί και επακριβώς οριοθετημένες περιοχές που αποτελούν τον βιότοπο απειλούμενων ειδών ζώων και φυτών
- φυσικές τοποθεσίες ή επακριβώς οριοθετημένες φυσικές περιοχές με εξαιρετική παγκόσμια αξία (outstanding universal value) από την άποψη της επιστήμης, της διατήρησης ή της φυσικής ομορφιάς.

Η έμφαση στο κριτήριο της εξαιρετικής παγκόσμιας αξίας (OUV: of outstanding universal value) καταδεικνύει την κατεπείγουσα προτεραιότητα της εποχής, κατά την οποία διατυπώθηκε η σύμβαση, για διάσωση τέτοιων μνημείων της Παγκόσμιας Φυσικής και Πολιτιστικής Κληρονομιάς.

Στη Σύμβαση για την Προστασία της Αρχιτεκτονικής Κληρονομιάς της Ευρώπης (Γρανάδα 1985) υπάρχει ο Ορισμός της Αρχιτεκτονικής Κληρονομιάς, διατυπωμένος για τους σκοπούς της συγκεκριμένης σύμβασης. Σύμφωνα με αυτόν (άρθρο 1) η 'αρχιτεκτονική κληρονομιά' θεωρείται ότι περιλαμβάνει τα ακόλουθα ακίνητα αγαθά:

- Τα μνημεία: κάθε κατασκευή ιδιαίτερα σημαντική λόγω του ιστορικού, αρχαιολογικού, καλλιτεχνικού, επιστημονικού, κοινωνικού ή τεχνικού της ενδιαφέροντος, συμπεριλαμβανομένων των εγκαταστάσεων ή διακοσμητικών στοιχείων, που αποτελούν αναπόσπαστο τμήμα τους.
- Τα αρχιτεκτονικά σύνολα: ομοιογενή σύνολα αστικών ή αγροτικών κατασκευών, σημαντικών λόγω του ιστορικού, αρχαιολογικού, καλλιτεχνικού, επιστημονικού, κοινωνικού ή τεχνικού τους ενδιαφέροντος, συναφή μεταξύ τους ώστε να σχηματίζουν ενότητες, που να μπορούν να οριοθετηθούν τοπογραφικά.
- Τους τόπους: σύνθετα έργα του ανθρώπου και της φύσης εν μέρει κτισμένα, τα οποία αποτελούν εκτάσεις τόσο χαρακτηριστικές και ομοιογενείς, ώστε να μπορούν να οριοθετηθούν τοπογραφικά και τα οποία είναι σημαντικά λόγω του ιστορικού, αρχαιολογικού, καλλιτεχνικού, επιστημονικού, κοινωνικού και τεχνικού τους ενδιαφέροντος.

Δέκα χρόνια πριν τη Σύμβαση της Γρανάδας, στον Ευρωπαϊκό Χάρτη της Αρχιτεκτονικής Κληρονομιάς (European Charter of the Architectural Heritage, 1975), που εγκρίθηκε από την Επιτροπή Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης τον Σεπτέμβριο του 1975 και διακηρύχθηκε επίσημα στο Συνέδριο για την Ευρωπαϊκή Αρχιτεκτονική Κληρονομιά, στο Άμστερνταμ τον Οκτώβριο του ίδιου έτους, περισσότερο γνωστό ως Διακήρυξη του Άμστερνταμ για την Ευρωπαϊκή Αρχιτεκτονική Κληρονομιά (1975), είχε ήδη υιοθετηθεί, μεταξύ των άλλων, πως: 'Η ευρωπαϊκή αρχιτεκτονική κληρονομιά δεν αποτελείται μόνο από τα σημαντικότερα μνημεία μας, περιλαμβάνει επίσης τις ομάδες μικρότερων κτιρίων στις παλιές πόλεις μας και τα χαρακτηριστικά χωριά στο φυσικό ή ανθρωπογενές περιβάλλον τους...' και '...ότι ολόκληρες ομάδες κτιρίων, ακόμα κι αν δεν περιλαμβάνουν κανένα παράδειγμα εξαιρετικής αξίας, μπορεί να έχουν μια ατμόσφαιρα που τους δίνει την ποιότητα των έργων τέχνης, μέσα από την ώσμωση διαφορετικών περιόδων και στυλ σε ένα αρμονικό σύνολο. Τέτοιες ομάδες πρέπει επίσης να διατηρηθούν'.

Αυτή η διατύπωση έχει εξαιρετικό ενδιαφέρον, εξεταζόμενη σε αντιδιαστολή με το προαναφερθέν κριτήριο της εξαιρετικής παγκόσμιας αξίας (OUV: of outstanding universal value) της Σύμβασης για την Παγκόσμια Φυσική και Πολιτιστική Κληρονομιά (Παρίσι 1972). Το 2015, εκδόθηκε ένας ογκώδης τόμος, με τον τίτλο 'Ένα μέλλον για το παρελθόν μας', που ήταν και το σύνθημα του 'Ευρωπαϊκού Έτους Αρχιτεκτονικής Κληρονομιάς 1975', με την ευκαιρία της 40ής επετείου του. Η έκδοση, από τους Michael Falser και Wilfried Lipp, Αυστριακά μέλη της Διεθνούς Επιστημονικής Επιτροπής για τη Θεωρία και τη Φιλοσοφία της Συντήρησης και της Αποκατάστασης (TheoPhilos) του

ICOMOS, στη σειρά 'Monumenta', περιλαμβάνει σημαντικά κείμενα με κριτική αποτίμηση των 40 χρόνων από το Ευρωπαϊκό Έτος Αρχιτεκτονικής Κληρονομιάς, μεταξύ αυτών τα Steiner, Avgerinou-Kolonias 2015.

Στο ίδιο πνεύμα, όσον αφορά τις προϋποθέσεις για την έκφραση δημόσιου ενδιαφέροντος για προστασία, η πιο πρόσφατη Ευρωπαϊκή Σύμβαση για το Τοπίο (Φλωρεντία 2000), που αφορά φυσικές, αγροτικές, αστικές και περιαστικές περιοχές, χερσαίες εκτάσεις, εσωτερικά ύδατα και θαλάσσιες περιοχές, περιλαμβάνει τόσο τοπία που μπορούν να θεωρηθούν εξαιρετικά, όσο και τοπία χωρίς ιδιαιτερότητα ή υποβαθμισμένα (άρθρο 2). Στόχοι της Σύμβασης είναι η προαγωγή της προστασίας, της διαχείρισης και του σχεδιασμού του τοπίου, καθώς και η οργάνωση της ευρωπαϊκής συνεργασίας σε συναφή θέματα (άρθρο 3), όπου (άρθρο 1):

- 'Τοπίο' σημαίνει περιοχή, όπως αυτή γίνεται αντιληπτή από τον λαό, της οποίας ο χαρακτήρας είναι αποτέλεσμα της δράσης και αλληλεπίδρασης των φυσικών ή/και ανθρώπινων παραγόντων.

Στο πλαίσιο της Σύμβασης για το Τοπίο, κάθε Συμβαλλόμενο Μέρος αναλαμβάνει:

- Τη νομική αναγνώριση του τοπίου ως αναπόσπαστου συστατικού του ανθρώπινου περιβάλλοντος, ως έκφραση της ποικιλίας της κοινής πολιτιστικής και φυσικής κληρονομιάς των πολιτών, και ως θεμέλιο της ταυτότητάς τους.
- Τον καθορισμό και την εφαρμογή πολιτικής για το τοπίο που να αποσκοπεί στην προστασία, διαχείριση και σχεδιασμό του μέσα από την υιοθέτηση των συγκεκριμένων μέτρων που προνοεί η σύμβαση.
- Τη θεσμοθέτηση διαδικασίας για τη συμμετοχή των πολιτών, των τοπικών και περιφερειακών αρχών, και άλλων ενδιαφερόμενων μερών στον καθορισμό και την εφαρμογή της πολιτικής για το τοπίο.
- Την ένταξη της έννοιας του τοπίου στην πολεοδομική και χωροταξική πολιτική, στις πολιτιστικές, περιβαλλοντικές, αγροτικές, κοινωνικές και οικονομικές πολιτικές, καθώς και σε άλλους τομείς με δυνατές άμεσες ή έμμεσες επιπτώσεις στο τοπίο.

3.Μεθοδολογία

Η αναφορά στη διαμόρφωση του διεθνούς θεσμικού πλαισίου, για την προστασία της ιστορικής κληρονομιάς των πόλεων, προσφέρεται, προνομιακά, για προσέγγιση του ζητήματος μέσω της 'ιστοριοποίησης' της ανάλυσης, με την έννοια της παρακολούθησης των σημαντικότερων θεσμικών κειμένων/σταθμών στην χρονική τους εξέλιξη και της εξέτασής τους μέσα στο ιστορικό πλαίσιο που αυτά εμφανίστηκαν, ώστε να τους αποδοθεί, κατά το δυνατόν, η σημασία που τους αρμόζει, χωρίς αδόκιμους αναχρονισμούς, αλλά και αντιστρόφως, με τη θεώρηση της ιστορικότητας όχι μόνο ως ένα πλαίσιο μελέτης, ώστε τα πράγματα, εντοπισμένα τοπικά και χρονικά, να μην είναι εκτός τόπου και χρόνου, αλλά, ερμηνευμένη κοινωνιολογικά, σαν 'κουλτούρα της ιστορίας', να αντιμετωπίζεται, επίσης, σαν μια μετρήσιμη μεταβλητή της έρευνας.

Καθώς αυτή η ίδια η διατύπωση και εφαρμογή των σημαντικών σταθμών του σχετικού θεσμικού πλαισίου αναδιαμορφώνει εξελικτικά το ιστορικό πλαίσιο, αφού καλλιεργεί κουλτούρες αντίληψων και συμπεριφορών σχετικών με το ζήτημα, η ιστορική αναφορά προσφέρεται για την κατανόηση των μεταξύ τους σχέσεων, και χαρακτηριστικών εξελίξεων, που αφορούν, τόσο το εννοιολογικό περιεχόμενο, όσο και το αντικείμενο της προστασίας.

Εφόσον άλλωστε, κατά τον Heidegger, η κατανόηση δεν αποτελεί μίαν αυτόνομη, ανιστορική ανθρώπινη δραστηριότητα, αλλά είναι κατά βάσιν ιστορική. Εισάγοντας την έννοια της ιστορικότητας στη φαινομενολογία του Husserl, που πρέσβευε ένα σταθερό κι αιώνιο πεδίο γνώσης, ανεξάρτητο από κάθε πολιτισμική, ιστορική, κοινωνική και υπαρξιακή διακύμανση, ο Heidegger υποστήριξε πως η ερμηνεία δεν είναι μια 'σημασία' που αποδίδουμε σ' ένα αντικείμενο, αλλά αυτό που κατά τη συγκεκριμένη στιγμή έχουμε ήδη κατανοήσει, καθώς επίσης και η επεξεργασία της ίδιας της κατανόησης και της εμπλοκής μας με την εκ των προτέρων κατανόηση του κόσμου. Ήταν ο Dilthey, που είχε εισαγάγει, στην ερμηνευτική θεωρία του, την ιστορική διάσταση, προκειμένου να διερευνήσει τη

μετάβαση από την ατομική ιστορική εμπειρία σε μια ευρύτερη κατανόηση, όπου η ιστορική συνείδηση είναι ένας τρόπος γνώσης.

Επίσης ο Gadamer αντικρούει τη φαινομενολογία του Husserl, γιατί υποτιμούσε τη βιοτική πραγματικότητα ή την περίσταση, και ακολουθεί τον Heidegger στον ισχυρισμό του πως η ουσία της ανθρώπινης ύπαρξης βρίσκεται στην ιστορικότητά της, δηλαδή την χρονικότητά της και την περατότητά της. Έτσι η ιστορικότητα όχι μόνο δεν αντιμετωπίζεται πλέον ως εμπόδιο για την αντικειμενική γνώση, αλλά σχετίζεται άμεσα με τις προϋποθέσεις της ερμηνείας, που θεμελιώνεται πάντα σε κάτι που έχουμε εκ των προτέρων. Για τον Gadamer, με την 'πλήρη συνειδητοποίηση της ιστορικότητας όλων των πραγμάτων και της σχετικότητας όλων των απόψεων' η σύγχρονη συνείδηση -ακριβώς ως ιστορική συνείδηση- παίρνει κριτική θέση απέναντι σε όλα αυτά που παραδίδονται από την παράδοση, επανατοποθετώντας τα μέσα στο πλαίσιο που εμφανίστηκαν, για να δει τη σημασία και τη σχετική αξία που τους αρμόζει (Seixas). Σ' αυτό το πνεύμα, οποιαδήποτε απόφαση, περί του πραγματικού, δεν είναι τίποτε άλλο, παρά μια σύλληψη, που διενεργείται μέσα σε συγκεκριμένα σημασιολογικά πλαίσια, που ορίζουν οι συγκεκριμένες προϋποθέσεις και απαιτήσεις, που θέτουν οι διαφορετικές παραδόσεις, και η κατανόηση που αφορά την ερμηνεία πράξεων των ανθρώπων στο παρελθόν, είναι η 'είσχωρηση (entering) μέσα σε μια άλλη παράδοση' κατά τρόπον 'ώστε το παρελθόν και το παρόν να διαμεσολαβούν συνεχώς το ένα το άλλο' (Στάμος: 132). Χαρακτηριστικός, σ' αυτή τη λογική, είναι ο τίτλος του βιβλίου 'The Past Is a Foreign Country', που ο David Lowenthal δημοσίευσε το 1985, επιχειρώντας μια διεξοδική εξερεύνηση του τρόπου με τον οποίο οι ανθρώπινες κοινωνίες αντιμετωπίζουν και κατανοούν το παρελθόν τους. Η κατανόηση, εκτός του ότι είναι ιστορικά καθορισμένη και εντάσσεται σε ένα συγκεκριμένο εννοιολογικό πλαίσιο, είναι και μια ατέρμονη διαδικασία, καθώς, διαρκώς, νέες αναγνώσεις υφιστάμενων παραδόσεων γίνονται, και θα γίνονται, από νέες παραδόσεις.

Στο Φιλοσοφικό Λεξικό του Cambridge, στο λήμμα *ιστορικότητα*, διαβάζουμε πως: 'ο όρος (historicity ή historicality, και γερμανικά Geshichtlichkeit) χρησιμοποιείται από τη φαινομενολογία και την ερμηνευτική παράδοση (από τον Dilthey και τον Husserl μέχρι τον Heidegger και τον Gadamer) για την ανάδειξη ενός ουσιαστικού γνωρίσματος της ανθρώπινης ύπαρξης. Τα πρόσωπα δεν είναι απλώς μέσα στην ιστορία. Το παρελθόν τους διέπει τόσο την ίδια την αντίληψη του εαυτού τους όσο και τις μελλοντικές τους δυνατότητες. Η επίγνωση, επομένως, του παρελθόντος αποτελεί ουσιαστικό μέρος του εαυτού' (Audi: 1221-2).

4. Η διαμόρφωση του διεθνούς θεσμικού πλαισίου για την προστασία της ιστορικής κληρονομιάς των πόλεων

Το 4ο Διεθνές Συνέδριο Μοντέρνας Αρχιτεκτονικής (Congrès International d'Architecture Moderne - CIAM IV), που πραγματοποιήθηκε στην Αθήνα το 1933, μεταξύ των βασικών λειτουργιών της μοντέρνας πόλης, συζήτησε και το αντικείμενο της αστικής κληρονομιάς. Συγκεκριμένα, το κείμενο, που μερικά χρόνια αργότερα (1957) διατύπωσε και κυκλοφόρησε ο Le Corbusier, γνωστό ως Χάρτα των Αθηνών, περιλαμβάνει 95 σημεία-θέσεις, έξι από τα οποία (65 ως 70) αναφέρονται στην ανάγκη προστασίας ιστορικών τμημάτων πόλεων, με την προϋπόθεση ότι παρουσιάζουν ευρύτερο ιστορικό και πολιτιστικό ενδιαφέρον, και σε ορισμένες αρχές παρεμβάσεων πολεοδομικής κλίμακας για την εξυγίανση της κατοικίας στα ιστορικά τμήματα των πόλεων και για την ανάδειξη των ιστορικών μνημείων. Ως εκ τούτου, η Χάρτα της Αθήνας θεωρείται (Αυγερινού-Κολώνια 2015α: 205) πως 'αποτελεί έναν βασικό σταθμό στην επιστημονική σκέψη για την προστασία της κληρονομιάς, επειδή αναδεικνύει ως πολιτιστικά αγαθά τα πολιτιστικά στοιχεία του ευρύτερου αστικού περιβάλλοντος και με την έννοια αυτή τα εντάσσει σε ένα πλαίσιο πολεοδομικού σχεδιασμού αναπτυξιακής προοπτικής'.

Όσον αφορά το αντικείμενο της προστασίας, ήταν το 1964, που στη Χάρτα της Βενετίας, αναφέρονται, για πρώτη φορά, τα ιστορικά σύνολα (άρθρο 14: 'μνημειακά σύνολα'), ως αντικείμενο ειδικής φροντίδας, υπό την έννοια, τότε, μάλλον των συγκροτημάτων κτηρίων αρχαιολογικού

χαρακτήρα, χωρίς να διαφαίνεται ακόμη η εκδήλωση δημόσιου ενδιαφέροντος για ολόκληρες 'συνοικίες πόλεων και χωριά', κάτι που ρητά διατυπώνεται, για πρώτη φορά, μια δεκαετία αργότερα, στη Διακήρυξη του Άμστερνταμ για την Ευρωπαϊκή Αρχιτεκτονική Κληρονομιά (1975), ενώ στην πιο πρόσφατη, κατά μία ακόμη δεκαετία (1985), Σύμβαση της Γρανάδας, για την Προστασία της Αρχιτεκτονικής Κληρονομιάς της Ευρώπης, διατυπώνεται, σαφώς, η ανάγκη για μια 'πολιτική διατήρησης του οικιστικού αποθέματος των ιστορικών οικιστικών συνόλων', πράγμα που αποτελεί, άλλωστε, το αντικείμενο της Διεθνούς Χάρτας για την Προστασία των Ιστορικών Πόλεων και Αστικών Περιοχών (Washington Charter - 1987). Από το 2011, με τη διατύπωση των Αρχών της Βαλέτας, για την Προστασία και Διαχείριση των Ιστορικών Πόλεων Οικισμών και Αστικών Περιοχών, και τη Σύσταση της UNESCO για το 'ιστορικό αστικό τοπίο', σημειώνεται και νέα διεύρυνση του αντικειμένου της προστασίας.

Η Διεθνής Σύμβαση για την Προστασία της Παγκόσμιας Φυσικής και Πολιτιστικής Κληρονομιάς, που θεσπίστηκε στο Παρίσι το 1972 με πρωτοβουλία της UNESCO, αντιμετωπίζει ως συμπληρωματικές έννοιες τη φύση και τον πολιτισμό, αντικατοπτρίζοντας την ευρωπαϊκή δυαδική παράδοση που συνδέει το κίνημα αρχιτεκτόνων και ειδικών για την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς, με σημαντικότερους σταθμούς το Διεθνές Συνέδριο και τον Χάρτη των Αθηνών (1931), και τη Χάρτα της Βενετίας και την ίδρυση του ICOMOS (1964), από τη μια πλευρά, και τα παγκόσμια συνέδρια για την προστασία της φύσης (Βέρνη 1913 και Μπρούνην 1947), και την ίδρυση της IUCN (Διεθνούς Ένωσης Προστασίας της Φύσης), από την άλλη (Parent, Pressouyre στο Αυγερινού-Κολώνια 2015α: 205). Η Σύμβαση εισήγαγε την έννοια της παγκόσμιας κληρονομιάς και την ανάγκη να κληροδοτηθεί αυτή αλώβητη στις επερχόμενες γενεές, επικύρωσε θεσμικά τις θεωρητικές κατευθύνσεις της Χάρτας της Βενετίας και συνέβαλε σε ένα παγκόσμιο κίνημα για την προστασία, που βασίζεται σε μια δυναμική σύλληψη της έννοιας της κληρονομιάς, και στη βιώσιμη προστασία της.

Όσον αφορά το ιστορικό πλαίσιο, που προετοιμάζει και αναδεικνύει την αναγκαιότητα της διατύπωσης γενικών αρχών και δεσμευτικών κανόνων συμπεριφοράς προς τα υλικά τεκμήρια του παρελθόντος, η σχετική αναφορά σκόπιμο είναι να γίνει τόσο στο αρχαιολογικό πεδίο, όσο και στο αρχιτεκτονικό-πολεοδομικό πεδίο.

4.1 Μέχρι τη Χάρτα της Βενετίας

4.1.1 Στο αρχαιολογικό πεδίο

Επεμβάσεις σε κτήρια του παρελθόντος γινόταν ανέκαθεν, από την Αναγέννηση και μετά, με στόχο είτε τη σωτηρία τους, είτε την αλλαγή χρήσης, είτε την προσαρμογή στο στυλ της εποχής. Οι επεμβάσεις αυτές, όμως, πραγματοποιούνταν εμπειρικά, με βάση τις γνώσεις και την εμπειρία του αρχιτέκτονα, χωρίς κάποιο ιδιαίτερο θεωρητικό υπόβαθρο (Μπούρας: 12), με αναγνώριση της αισθητικής και χρηστικής αξίας, κυρίως, των μνημείων και όχι της ιστορικής. Το 'εμπειρικό' αυτό λεγόμενο ρεστάουρο, που θεωρείται πως τελειώνει στη δεκαετία του 1840 στη Γαλλία, το διαδέχεται το 'στυλιστικό ρεστάουρο' (Καραδέδος: 23) με επιδίωξη τη ρυθμολογική ενότητα και γενικευμένη πρακτική τον 'πουρισμό' (purisme), την απαλλαγή δηλαδή των μνημείων από κάθε μεταγενέστερη προσθήκη, έστω κι αν αυτή είχε ιστορική ή καλλιτεχνική αξία (Κνιθάκης: 105). Για την επίτευξη του βασικού σκοπού επιτρέπονταν οι συμπληρώσεις μνημείων, με βάση όχι γνωστά στοιχεία, αλλά μόνο την τεχνολογική τους ενότητα (Μπούρας: 14), ακόμη και με στυλιστικές συσχετίσεις με άλλα μνημεία (Καραδέδος: 28). Οι ιδέες αυτές αναπτύχθηκαν και εφαρμόστηκαν στην πράξη, σε μεγάλη έκταση, από τον Γάλλο μεσαιωνολόγο αρχιτέκτονα και αναστηλωτή Eugène Emmanuel Viollet-le-Duc (1814-1879). Ως αντίδραση στην πρακτική των Γάλλων αναστηλωτών, κατά τα μέσα του 19^{ου} αιώνα, στην Αγγλία, εμφανίζεται το 'ρομαντικό ρεστάουρο' ή 'αντι-ρεστάουρο', ως κίνημα 'Anti-Restoration Movement' (Καραδέδος: 32), με κύριο εκπρόσωπο τον John Ruskin (1819-1900). Στο βιβλίο του 'Οι επτά λυχνίες της αρχιτεκτονικής' (1849), διατύπωνε την άποψη πως: 'η μεγαλύτερη αξία ενός μνημείου είναι η

παλαιότητά του που είναι μοναδική και αναντικατάστατη (Μπούρας: 18), και σ' αυτή τη λογική απέρριπτε τις αποκαταστάσεις των μνημείων, θεωρώντας πως *ή αναστήλωση είναι το χειρότερο είδος καταστροφής* (Στεφάνου κ.ά.: 27).

Τομή, προς την κατεύθυνση της διατύπωσης γενικών αρχών και δεσμευτικών κανόνων συμπεριφοράς προς τα υλικά τεκμήρια του παρελθόντος, αποτελεί ένα σημαντικό κείμενο του Ιταλού αρχιτέκτονα Camillo Boito (1836-1914), που υιοθετήθηκε, στην Ιταλία, ως η πρώτη Χάρτα του Ρεστάουρο, ήδη από το 1883, στο 3^ο Συνέδριο Ιταλών Μηχανικών και Αρχιτεκτόνων στη Ρώμη, και στο οποίο διατύπωνε τις βασικές αρχές συμπεριφοράς, στο πλαίσιο της προστασίας της ιστορικής κληρονομιάς, που εν πολλοίς ισχύουν και σήμερα: πως τα μνημεία πρέπει μόνο να συντηρούνται, να αναστηλώνονται ή να συμπληρώνονται μόνον όταν υπάρχει απόλυτη ανάγκη, πως η προσθήκη σε σχέση με το αυθεντικό πρέπει να έχει διαφορά στυλ και υλικού, πως οι μεταγενέστερες φάσεις πρέπει να είναι σεβαστές και, αν ορισμένα μέλη αναγκαστικά απομακρυνθούν, πρέπει να φυλάγονται σε μουσείο και να υπάρχει πληροφόρηση για την γενόμενη επέμβαση (Μπούρας: 19). Ο Boito θεωρείται πρόδρομος του 'επιστημονικού ρεστάουρο', το οποίο οριστικοποιήθηκε κυρίως από τον Gustavo Giovannoni, το 1938, με κύρια αρχή του πως *το ρεστάουρο σταματά όπου αρχίζουν οι υποθέσεις* (Καραδέδος: 40), η οποία και συμπεριλήφθηκε (άρθρο 9) στην Χάρτα της Βενετίας, με αυτή ακριβώς τη διατύπωση. Στο πλαίσιο αυτό, συντάχθηκε το 1931 ο 'Χάρτης των Αθηνών για την Αποκατάσταση των Ιστορικών Μνημείων', το παλαιότερο θεσμικό κείμενο για τα μνημεία και τη μεταχείρισή τους, ένα σημαντικό 'μανιφέστο' (Κνιθάκης: 107), που, μεταξύ των άλλων, στο άρθρο 7, προβάλλει την ανάγκη προστασίας της φυσιογνωμίας των ιστορικών οικισμών. Με τη διατύπωση, στο άρθρο 9, που αναφέρεται στην κατάσταση των μνημείων στην Ελλάδα, πρόνοιας για αποχή από βλαπτικές ενέργειες, ως ελάχιστη επιδίωξη των πολιτικών ιστορικής διατήρησης της εποχής, και στην οποία η διάσκεψη 'συνιστά στους εκπαιδευτικούς να παροτρύνουν τα παιδιά και τους νέους να απέχουν από την παραμόρφωση των μνημείων κάθε περιγραφής και να διδάξουν να έχουν μεγαλύτερο και γενικότερο ενδιαφέρον για την προστασία αυτών των συγκεκριμένων μαρτυριών όλων των ηλικιών του πολιτισμού', επισημαίνει παράλληλα τον σημαίνοντα 'ρόλο της εκπαίδευσης στο σεβασμό των μνημείων'. Αυτή η πρόκληση και, σε πρώτη εκτίμηση, ελάχιστη φιλόδοξη πρόνοια, για αποφυγή αρνητικών/βλαπτικών ενεργειών, ως προτεραιότητα της εποχής, ήταν η αναγκαία προϋπόθεση για την μεταγενέστερη επιδίωξη θετικής στάσης στο πνεύμα της Χάρτας της Βενετίας.

4.1.2 Στο αρχιτεκτονικό-πολεοδομικό πεδίο

Είναι χαρακτηριστική, κατά την πρώτη φάση εντατικής εκβιομηχάνισης, η αντίληψη του κέντρου της πόλης ως 'κάδου απορριμμάτων', όπως στην περίπτωση του Manchester, για το οποίο επισημαίνεται πως *το χαμηλότερο [κοινωνικό] στρώμα, με πολύ υψηλό δείκτη εγκληματικότητας, αποτελούμενο από τους ανειδίκευτους περιστασιακά απασχολούμενους εργάτες... μπορεί γενικά να εγκατασταθεί μόνο στο κέντρο της πόλης* (Eberstadt στο Ζήβας Α.), ενώ από τα μέσα του 19ου αιώνα, η απαξίωση της υποβαθμισμένης προβιομηχανικής πόλης και του κέντρου της επιταχύνεται από την επιλογή για σύγχρονη δόμηση στην περίμετρο της πόλης, με στόχο μεγαλύτερες οικονομικές αποδόσεις λόγω της χαμηλής αξίας της αγροτικής γης. Προετοιμάζεται, έτσι, το έδαφος για ριζικές κατεδαφίσεις και μαζικές ανακατασκευές, από το δεύτερο μισό του 19ου αι. στο πνεύμα του 'υγιεινισμού', που ως επικρατούσα αντίληψη διέπει μια νομοθεσία για τη δημόσια υγιεινή, που θα διατυπωθεί από τα μέσα του 19ου αι. και διατρέχει τους πρώτους οικοδομικούς κανονισμούς (στην Αγγλία ήδη από τη δεκαετία του 1830, στη Γαλλία με το σχετικό νόμο του 1850, στη Γερμανία με τη νομοθεσία για γενικευμένη ασφάλιση το 1881, στην Ιταλία με το νόμο για την εξυγίανση της Napoli το 1885). Η εφαρμογή της νομοθεσίας υγιεινής, σε συνδυασμό με τις αυξανόμενες ανάγκες της κυκλοφορίας και τη δημιουργία νέων κτηριακών τύπων, πιέζουν το ιστορικό κέντρο με διαδικασίες αναμόρφωσής του, που αλλοιώνουν την προβιομηχανική του εικόνα. Στη Γαλλία, ήδη από το 1810 υπάρχει ένας μηχανισμός απαλλοτρίωσης για την πραγματοποίηση των πρώτων ναπολεόντειων 'μεγάλων έργων', που θα οδηγήσει στο

συστηματικότερο νόμο του 1841 (και στις τροποποιήσεις του 1852 και του 1858), απ' όπου θα προμηθευτεί ο Haussmann τα απαραίτητα εργαλεία για την πραγματοποίηση των ριζικών ρυμοτομήσεων του Παρισιού.

Ο νόμος αυτός θα χρησιμοποιηθεί ως πρότυπο για τον ιταλικό νόμο του 1865, για την απαλλοτρίωση για δημόσια χρήση, που σε συνδυασμό με τον νόμο του 1885 για τη Napoli θα εισαγάγει τη δυνατότητα απαλλοτρίωσης ολόκληρων περιοχών. Την εποχή που οι θεωρητικοί του ουτοπικού σοσιαλισμού επεξεργάζονται νέες μορφές αρχιτεκτονικής και πολεοδομίας της βιομηχανικής πόλης, εντελώς διάφορες από τις υπάρχουσες μορφές, τα συντηρητικά καθεστώτα που ήρθαν στην εξουσία το δεύτερο μισό του 19ου αιώνα στη Γαλλία, την Αγγλία και τη Γερμανία εφαρμόζουν μια παρεμβατική πολιτική για την αναδιοργάνωση των πόλεων, στο πνεύμα του ιστορισμού, χρησιμοποιώντας τις παλιές συνθετικές και μορφολογικές αρχές της παράδοσης του Μπαρόκ, όπως άξονες συμμετρίας, σημεία φυγής, ακτινωτές και ορθογώνιες χαράξεις (Benevolo, Η Ιστορικότητα...: 338). Σε αντίθεση με τη Γαλλία και το Βέλγιο, όπου τα νομοθετικά εργαλεία δίνουν τη δυνατότητα ριζοσπαστικών αλλαγών στα κέντρα των πόλεων, η γερμανική νομοθεσία δεν περιλαμβάνει ανάλογες προβλέψεις εκτεταμένων απαλλοτριώσεων, με μόνη θεσμική δυνατότητα μια προσεκτικότερη επέμβαση στον προϋπάρχοντα αστικό ιστό (Ζήβας Α.), πράγμα που διαμορφώνει ανάλογη παράδοση για εφαρμογή πολεοδομικών εργαλείων όπως η Auflockerung (αραίωση) ή Sanierung (εξυγίανση), για άνοιγμα των οικοδομικών τετραγώνων και κατεδάφιση των πρόσθετων -κυρίως βιοτεχνικών- κτισμάτων στο εσωτερικό τους, ως τις αρχές του 20ου αιώνα (Σαρηγιάννης), εργαλεία που επέτρεψαν τη διατήρηση των ιστορικά διαμορφωμένων πολεοδομικών μετώπων των οικοδομικών τετραγώνων. Όπως φαίνεται και από τη διατύπωση του πρωσικού νόμου για τις ευθυγραμμίσεις του 1875: 'να μη προκαλούν παραμορφώσεις των δρόμων και των πλατειών ή της όψης του κατοικημένου χώρου και του τοπίου', υπάρχει μια σαφής πρόσκληση για μεγαλύτερη ευαισθησία κατά την επέμβαση, που θεωρείται αξιοσημείωτη, κυρίως στο νομικό πεδίο, ως αφετηρία για μια διαφορετική προσέγγιση των ιστορικών πόλεων, με κύρια φροντίδα τη διατήρηση του οδικού δικτύου του κεντρικού τους πυρήνα και χαρακτηριστικό παράδειγμα αυτό της πόλης της Νυρεμβέργης. Στην πράξη βέβαια, τέτοιες προβλέψεις δεν θα εμποδίσουν τη σχεδόν εξ' ολοκλήρου αντικατάσταση παλαιότερων κατασκευών με κτήρια του 19ου αιώνα, όπως συνέβη, για παράδειγμα, στη Ringstrasse της Βιέννης (Ζήβας Α.). Στην Ιταλία, όχι τόσο κάποια ιδιαίτερη πολεοδομική πολιτική, όσο η σταθερή πολιτική αποκατάστασης, αρχαιολογικής αντίληψης, που εφαρμόστηκε από τον 19ο αιώνα στις ιστορικές πόλεις, για να προστατεύσει τη μνημειακή και αρχαιολογική κληρονομιά τους, συνέβαλε στη διατήρηση της ακεραιότητας των ιστορικών κέντρων τους.

Όσον αφορά την παραγωγή νέας αρχιτεκτονικής, κατά την εποχή του μεσοπολέμου, εμφανίζεται το μοντέρνο κίνημα στην Ευρώπη, μέσα όμως σε κλίμα πολιτικού αναβρασμού κι αστάθειας, με την επιβολή απολυταρχικών καθεστώτων, που χρησιμοποίησαν τον νέο-κλασικισμό για την στήριξη του πολιτικού τους αφηγήματος. Η επικράτηση του Μουσοσολίνι στην Ιταλία (1922), του Χίτλερ στη Γερμανία (1933) και του Στάλιν στη Ρωσία (1929) σήμανε την οπισθοδρόμηση στην αρχιτεκτονική, μέσα από τη στρεβλή σύλληψη του ιστορισμού (Φιλιππίδης: 35). Οι φονξιοναλιστικές αντιλήψεις του μοντερνισμού αντιμετώπιζαν τον αστικό χώρο ως 'tabula rasa', ένα ανοικτό, ουδέτερο πεδίο ανάπτυξης νέων συνθετικών αρχών και εφαρμογής του περίφημου 'style international', ανεξάρτητα από τοπικές, γεωγραφικές ή πολιτισμικές ιδιαιτερότητες, σε μια, όμως, 'εκτός τόπου και χρόνου', άρα αν-ιστορική, αντι-ιστορική σύλληψη της πόλης. Αλλά και οι αντίρροπες τάσεις 'αναβιώσεων', τα διάφορα 'revivals', που, ενώ υποτίθεται πως εκκινούσαν από διαφορετική αφετηρία (τον σεβασμό της ιστορικότητας) και κινούνταν με την αντίρροπη στόχευση (την προστασία της), αποδεικνύονταν, ομοίως, ως 'εκτός τόπου και χρόνου' εγχειρήματα, εν τέλει αν-ιστορικά, αντι-ιστορικά.

Μετά τις εκτεταμένες καταστροφές στα κέντρα των πόλεων από τους βομβαρδισμούς, κατά τη διάρκεια του Β' Παγκοσμίου πολέμου, οπότε και το ζήτημα λαμβάνει πρωτόγνωρα χαρακτηριστικά, τόσο ποσοτικά, όσο και ποιοτικά, με την επέκταση του δημόσιου ενδιαφέροντος, για προστασία,

συντήρηση και αποκατάσταση, από τα μεμονωμένα αρχιτεκτονικά μνημεία στα ιστορικά οικιστικά σύνολα, ανακύπτει η ανάγκη για διατύπωση γενικών αρχών και δεσμευτικών κανόνων συμπεριφοράς προς τα υλικά τεκμήρια της ιστορικής κληρονομιάς των πόλεων, που να ισχύουν διεθνώς.

4.2 Μετά τη Χάρτα της Βενετίας

4.2.1 Στο αρχαιολογικό πεδίο

Στο κείμενο της Χάρτας της Βενετίας, αναφέρεται δυο φορές ο όρος ‘αυθεντικότητα’ (authenticity), χωρίς, όμως, να ορίζεται ή να διευκρινίζεται η σημασία της (Stovel). Συγκεκριμένα: στο προοίμιο, όσον αφορά τα ιστορικά μνημεία, διακηρύσσεται πως ‘είναι καθήκον μας να τα παραδώσουμε με τον πλήρη πλούτο της αυθεντικότητάς τους’, ενώ στο άρθρο 9 αναφέρεται πως ‘η διαδικασία της αποκατάστασης... βασίζεται στον σεβασμό του γνήσιου υλικού και των αυθεντικών τεκμηρίων’. Καθώς δεν υπάρχει κάποια αποσαφήνιση του όρου, είναι προφανές πως η χρήση του απηχεί τη δυτική αντίληψη των ευρωπαϊών συντακτών της Χάρτας, που ‘συνδέεται κατεξοχήν με τη μορφή που έχουν προσλάβει τα μνημεία διαμέσου των αιώνων, την υλική τους υπόσταση -στην ιστορική, διαχρονική της διαστρωμάτωση- τον τόπο και το περιβάλλον των μνημείων’ (Μαλλούχου Tufano: 321).

Η διεύρυνση, όμως, του αντικείμενου της προστασίας, ιδίως μετά και τη Διακήρυξη του Άμστερνταμ (1975), εκτός από τα μνημεία και σε ‘συνοικίες πόλεων και χωριά’, αλλά κυρίως, η παγκόσμια επέκταση του ζητήματος της αποκατάστασης ιστορικών κτηρίων και οικιστικών συνόλων, μετά τη Σύμβαση για την Παγκόσμια Πολιτιστική και Φυσική Κληρονομιά της UNESCO (Παρίσι 1972), ανέδειξαν την μερικότητα και πολιτισμική μονομέρεια της κρατούσας ‘ευρωκεντρικής’ αντίληψης της έννοιας, ως διατήρησης των αρχιτεκτονικών και καλλιτεχνικών τεκμηρίων με την υλική τους υπόσταση, χωρίς απώλειες των ιχνών του χρόνου, και πάντως την αδυναμία της να καλύψει άλλες κουλτούρες, άλλων αρχιτεκτονικών παραδόσεων (π.χ. του ξύλου και του πηλού), που εννοούν να ταυτίζουν την αυθεντικότητα με τη διατήρηση της μορφής και του τόπου, της κατασκευαστικής παράδοσης και της τελετουργίας της αντικατάστασης φθαρμένων στοιχείων, ενταγμένων σε μια γενικότερη πνευματική παράδοση και προοπτική, αφού εκ των πραγμάτων η διατήρηση των αρχιτεκτονικών και καλλιτεχνικών τεκμηρίων του παρελθόντος με την υλική τους υπόσταση είναι ανέφικτη, λόγω της φύσης των υλικών δόμησης.

Το ζήτημα ανέκυψε κατά τη διαδικασία εγγραφής μνημείων στον Κατάλογο της Παγκόσμιας Πολιτιστικής και Φυσικής Κληρονομιάς της UNESCO, η οποία γίνεται με βάση μια ομάδα κριτηρίων που αποτελούν το ‘τεστ αυθεντικότητας’, και που ως το τέλος του 2004 ήταν έξι για την πολιτιστική κληρονομιά και τέσσερα για τη φυσική κληρονομιά, ενώ, από το 2005 πλέον, είναι μια ενοποιημένη ομάδα δέκα κριτηρίων. Οι σημαντικές, όμως, διαστάσεις του προβλήματος αναδείχθηκαν το 1992, με την προσχώρηση στη Σύμβαση της Ιαπωνίας, στην οποία υπάρχουν οι θρησκευτικές, τελετουργικές παραδόσεις της περιοδικής ανακατασκευής των ξύλινων λατρευτικών κτηρίων (παγόδες) στα βουδιστικά της τεμένη ανά είκοσι χρόνια, της μερικής αποσυναρμολόγησής τους ανά εκατόν πενήντα ή διακόσια χρόνια και της πλήρους αποσυναρμολόγησής και ανασυναρμολόγησής, με αντικατάσταση των φθαρμένων μερών τους ανά τριακόσια ή τετρακόσια χρόνια. Η πρακτική αυτή συντήρησης και αποκατάστασης με παράλληλη αντικατάσταση της φθαρμένης ύλης, που υπαγορεύεται από πρακτικούς λόγους, λόγω της φθαρτότητας του ξύλου και του εξαιρετικά υγρού κλίματος της Ιαπωνίας, αποτελεί παράδοση, ενώ δίδεται ιδιαίτερη σημασία στην κατά το δυνατόν πιστότερη αναπαραγωγή των ιστορικών μορφών, με χρήση των παραδοσιακών τεχνικών (Μαλλούχου Tufano: 323). Είχε πλέον προκύψει επιτακτική η ανάγκη αναγνώρισης των διαφορετικών συλλήψεων της έννοιας της ‘αυθεντικότητας’ από άλλους πολιτισμούς και αρχιτεκτονικές παραδόσεις (κυρίως της ΝΑ Ασίας). Σε κάθε περίπτωση βέβαια, θεωρείται πως, ακόμη κι αν αυτά δεν είχαν μεσολαβήσει, καθώς ο όρος ‘αυθεντικότητα’ διατυπώθηκε κατά τη δεκαετία του 1960, ήταν, πλέον, αναγκαία η συζήτηση για τη σημασία του, μετά από την τριαντάχρονη χρήση του (Stovel: 12) και για αναθεώρηση και διεύρυνση της δυτικής αντίληψης της έννοιας.

Άξιο αναφοράς είναι το παράδειγμα του Μόσταρ και της Παλιάς Γέφυρας (Stari Most), που καταστράφηκε κατά τον πόλεμο της Βοσνίας το 1993, ξαναχτίστηκε με βάση το αρχικό σχέδιο το 2004 και, από το 2005, αποτελεί Μνημείο Παγκόσμιας Κληρονομιάς της UNESCO. Το τέταρτο από τα κριτήρια (<https://whc.unesco.org/en/criteria/>) του 'τέστ αυθεντικότητας' της Παγκόσμιας Κληρονομιάς για τον ορισμό της εξαιρετικής παγκόσμιας αξίας (outstanding universal value: OUV) αναφέρεται σε: 'ένα είδος κτηρίου, αρχιτεκτονικού ή τεχνολογικού συνόλου ή τοπίου που απεικονίζει ένα σημαντικό στάδιο στην ανθρώπινη ιστορία' και είναι το πιο συχνά χρησιμοποιούμενο κριτήριο για 'ομάδες κτηρίων', όπως ιστορικές πόλεις, τοποθεσίες και πολιτιστικά τοπία, αφού μπορεί να αφορά έναν τύπο κατασκευής που έχει γίνει πρότυπο, ή μια κατασκευή που αναγνωρίζεται ως το πιο αντιπροσωπευτικό παράδειγμα μιας συγκεκριμένης τυπολογίας. Το τρίτο κριτήριο αναφέρεται στη: 'μαρτυρία μιας πολιτιστικής παράδοσης ή ενός πολιτισμού', το πέμπτο σε: 'ένα παραδοσιακό ανθρώπινο οικισμό, μια χρήση της γης ή της θάλασσας που αντιπροσωπεύει έναν πολιτισμό (ή πολιτισμούς) ή ανθρώπινη αλληλεπίδραση με το περιβάλλον' (ιστορική αξία) και το έκτο στη συμβολική αξία ενός τόπου. Ο Jukka Jokilehto (2006: 10), αναφερόμενος στην περίπτωση του Μόσταρ, παρατηρεί πως η Παλαιά Γέφυρα του 16ου αιώνα, που η σημασία της για τον τόπο φαίνεται ακόμα και στο όνομα της τοποθεσίας, αφού *most* σημαίνει γέφυρα, καταστράφηκε 'ως πολιτική πράξη', ενώ τώρα έχει ξαναχτιστεί με την υποστήριξη της UNESCO στην αρχική της θέση. Καθώς, μετά την καταστροφή της γέφυρας, διατηρήθηκαν μεν τα αρχικά βάθρα που παρέμεναν επί τόπου, αλλά το τόξο της γέφυρας ανακατασκευάστηκε εξ ολοκλήρου, ενώ και το ιστορικό κέντρο της πόλης υπέστη επίσης σημαντική καταστροφή και έχει σε μεγάλο βαθμό ανακατασκευαστεί, λαμβάνοντας υπόψη ότι μεγάλο μέρος της αρχικής γέφυρας και των κτηρίων καταστράφηκαν, διαπιστώνει πως ο χώρος έχει χάσει, σίγουρα, μέρος της αυθεντικότητάς του, όμως η Επιτροπή Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς συμπεριέλαβε στον Κατάλογο της Παγκόσμιας Κληρονομιάς τον τόπο με βάση το κριτήριο έξι, υπογραμμίζοντας τη σημασία του χώρου ως 'σύμβολο συμφιλίωσης, διεθνούς συνεργασίας και συνύπαρξης διαφορετικών πολιτιστικών, εθνοτικών και θρησκευτικών κοινοτήτων'. Ο συγγραφέας θεωρεί πως ο τόπος εξακολουθεί να διατηρεί τη σημασία του ως αρχαιολογική μαρτυρία της ιστορίας του, ενώ συνδέεται και με μια ισχυρή συμβολική αξία. Μπορεί κανείς να δεχθεί, πως, αναμφισβήτητα, παρά το εξ ορισμού έλλειμα αυθεντικότητας, αφού πρόκειται για ανακατασκευή, το μνημείο μπορεί να επιτελεί τον διδακτικό του ρόλο, εφόσον βεβαίως συνδυαστεί και με πρόβλεψη επί τόπου ενημέρωσης για την ιστορία του, ώστε να μην υπάρξει παραπλάνηση των επισκεπτών του όσον αφορά τον χρόνο κατασκευής του, όμως δύσκολα μπορεί να αποφύγει τη σκέψη πως η γέφυρα, που καταστράφηκε 'ως πολιτική πράξη', επιλέχθηκε να ενταχθεί στον κατάλογο της Παγκόσμιας Κληρονομιάς, επίσης 'ως πολιτική πράξη'.

Η 'αυθεντικότητα' αποτέλεσε το αντικείμενο της συνάντησης ειδικών από 28 χώρες, στη Νάρα της Ιαπωνίας, το 1994, οπότε και συντάχθηκε το Ντοκουμέντο της Νάρα για την Αυθεντικότητα (Larsen). Στο Ντοκουμέντο της Νάρα αναγνωρίζονται οι ειδικές καλλιτεχνικές, ιστορικές, κοινωνικές και επιστημονικές διαστάσεις της πολιτιστικής κληρονομιάς και επισημαίνεται πως η εκτίμηση της αυθεντικότητάς της μπορεί να βασίζεται σε διαφορετικά κριτήρια, ανάλογα με το πολιτισμικό πλαίσιο, στο οποίο αυτή δημιουργήθηκε και ανήκει (άρθρο 11), πως είναι πολύ σημαντική και επείγουσα η αναγνώριση, μέσα στο κάθε πολιτισμικό πλαίσιο, της ειδικής φύσης των αξιών της πολιτιστικής κληρονομιάς (άρθρο 12), ενώ τονίζεται (άρθρο 13) πως η κρίση περί αυθεντικότητας, ανάλογα με τη φύση και το περιεχόμενο της πολιτιστικής κληρονομιάς των διαφόρων λαών, μπορεί να συνδέεται με τη μορφή και το σχέδιο, το υλικό και τον χαρακτήρα, τη χρήση και τη λειτουργία, τις παραδόσεις και τις τεχνικές, τη θέση και το περιβάλλον, το πνεύμα και το αίσθημα των μνημείων καθώς και άλλους εσωτερικούς και εξωτερικούς παράγοντες (Μαλλούχου Tufano: 324).

Εκτός από το καθαυτό θέμα της 'αυθεντικότητας', η Διάσκεψη της Nara έθεσε θεωρητικά ζητήματα για συζήτηση, τέτοια όπως: πλουραλισμός, ποικιλότητα και σεβασμός του κοινού, σχέση διαδικασίας, σύγχρονης δυναμικής και ζωντανής κληρονομιάς, πολιτιστικός σχετικισμός και στρατηγικές κληρονομιάς και ουσία και μήνυμα στη μετανεωτερικότητα (Falser: 120), τα οποία δεν αφορούν μόνο την οφειλόμενη αναγνώριση των διαφορετικών συλλήψεων της 'αυθεντικότητας' από

άλλους πολιτισμούς και παραδόσεις (κυρίως της ΝΑ Ασίας), αλλά αποτελούν θεωρητικό υπόβαθρο και για αναστοχασμό πάνω στη δυτική αντίληψη της έννοιας.

4.2.2 Στο αρχιτεκτονικό-πολεοδομικό πεδίο

Στη μεταπολεμική Ευρώπη, με τους ισοπεδωτικούς βομβαρδισμούς του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, που κατέστρεψαν σε μεγάλο βαθμό τα ιστορικά κέντρα των πόλεων, οι προτάσεις των μοντέρνων αρχιτεκτόνων για ανοικοδόμηση με βάση το μοντερνιστικό ιδεώδες της φονξιοναλιστικής πόλης και αποφυγή 'ψεύτικων' ανακατασκευών, που θα απειλούσαν με 'δυσφήμιση' τις 'αυθεντικές' υλικές μαρτυρίες του παρελθόντος, δεν έπειθαν τις τοπικές διοικήσεις, αφού επιτακτικό προέβαλλε το αίτημα για ανάκτηση της ιστορικής φυσιογνωμίας τους. Η λύση της εκτεταμένης ανακατασκευής, που κατ'εξοχήν επιλέχθηκε για τις περιπτώσεις μεγάλων καταστροφών, συναντούσε και τους αρνητές της, καθώς η αντίθετη άποψη υποστήριζε, είτε την διατήρηση του μνημείου σε κατάσταση ερειπίου, είτε τη μετατροπή της περιοχής σε χώρο πρασίνου, με ανάδειξη και αρχαίων ερειπίων, που, με την συγκυρία της καταστροφής των νεότερων κατασκευών, θα μπορούσαν, πλέον, να ανασκαφούν. Η άποψη, όμως, που, κυρίως, επεκράτησε, στα μεταπολεμικά ευρωπαϊκά κέντρα πόλεων, είναι εκείνη της ανακατασκευής 'όπου και όπως ήταν' (Καραδέδος: 47).

Οι εκτεταμένες ανακατασκευές ιστορικών κέντρων, σε Βαρσοβία, Βουδαπέστη, Μόναχο, Δρέσδη, Ρίμινι, Λονδίνο, ήταν επιχειρήσεις 'ανάκτησης' με συμβολική αξία, συνδεδεμένες, κυρίως, με το εθνικό αίσθημα, βάσει εικονογραφικού υλικού (φωτογραφιών, πινάκων, σχεδίων, cartes postales κλπ), το οποίο επέτρεψε την αναπαράσταση της προπολεμικής εικόνας της πόλης και του χαρακτήρα της, πράγμα που όμως έγινε 'εις βάρος της αυθεντικότητάς της' (Μπούρας: 20). Εξ άλλου καθώς διάφορα στυλ και αρχιτεκτονικές εποχές ανακατασκευάστηκαν ταυτόχρονα, παλιώνουν όλα μαζί, πράγμα που προδίδει την πλαστότητά τους. Είναι γεγονός πως κατά την πρώτη μεταπολεμική δεκαετία 1945-60 η διαφύλαξη της αυθεντικότητας των ιστορικών τεκμηρίων δεν αποτελούσε προτεραιότητα των ευρωπαϊκών πόλεων, ενώ πολλές από τις αρχές των αναστηλώσεων παραβιάστηκαν, καθώς αξιολογήθηκε πως 'η αποκατάσταση της φυσιογνωμίας των πόλεων βάραινε πολύ περισσότερο από τον σεβασμό των άμορφων ερειπίων' (Κνιθάκης: 107).

Στις δεκαετίες 1950-1960 κυριάρχησε η λογική της αντικατάστασης των κτηριακών δομών του παρελθόντος από μοντέρνες κατασκευές, ενώ είναι αργότερα, κατά τη δεκαετία του 1970, που οι τάσεις στράφηκαν στη βελτίωση των κελυφών με ήπιες παρεμβάσεις αποκατάστασης. Η μεγάλη ιστορική κληρονομιά, που -παρά τους ακρωτηριασμούς και τις ανασυγκροτήσεις που ακολούθησαν τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο και τις μαζικές ανακαινίσεις κατά τις δεκαετίες 1950-1970- η ευρωπαϊκή πόλη διασώζει στην όψη της και που αποτελεί το κύριο ελκτικό στοιχείο της για τους επισκέπτες από άλλες ηπείρους, δεν περιορίζεται μόνο στη διάσταση του χρόνου, όπως αυτή είναι εγγεγραμμένη στο αστικό υλικό, αλλά αφορά την ίδια την αντίληψη της πόλης (Burgel: 17). Ήδη από τη δεκαετία του '60, σε όλη την Ευρώπη, εκδηλώνεται μια κίνηση για τη σωτηρία της ιστορικής φυσιογνωμίας των ευρωπαϊκών πόλεων, όχι εξ αιτίας καταστροφικών πολέμων πια, αλλά κυρίως λόγω της τάσης εκσυγχρονισμού και των έντονων οικονομικών πιέσεων, που αποτελούσαν τη σύγχρονη απειλή για τα υλικά κατάλοιπα του παρελθόντος.

Είναι γεγονός πως η μοντέρνα πολεοδομία δεν εκτίμησε ιδιαίτερα την παλαιά πόλη, η δομή της οποίας θεωρήθηκε τροχοπέδη στην ανάπτυξη της μοντέρνας πόλης, στην επιδίωξη της διευθέτησης της κυκλοφορίας του αυτοκινήτου και της εξασφάλισης εκτεταμένων δημόσιων ελεύθερων χώρων. Στη Χάρτα των Αθηνών (1933/1957), στην ενότητα για την Ιστορική κληρονομιά των πόλεων (σημεία/θέσεις 65 έως 70), απαντά η πρώτη διατύπωση της έννοιας του 'αυθεντικού', ως ιδιότητας των υλικών μαρτυριών του παρελθόντος που απειλείται με 'δυσφήμιση' από τα 'ψεύτικα' αντίγραφα (σημείο/θέση 70). Είναι εμφανές, πως η αναφορά στην έννοια της αυθεντικότητας, γίνεται, εδώ, μάλλον για την τεκμηρίωση της διακήρυξης πως 'η χρήση ρυθμών του παρελθόντος... στα καινούργια οικοδομήματα... στις ιστορικές ζώνες... δεν θα γίνεται ανεκτή με καμιά μορφή'

(σημείο/θέση 70), καθώς, μπορεί μεν να ομολογείται, πως οι αρχιτεκτονικές αξίες του παρελθόντος - μεμονωμένα κτίσματα ή αστικά σύνολα- πρέπει να διαφυλάσσονται (σημείο/θέση 65), αλλά αυτό μπορεί να γίνεται υπό προϋποθέσεις: αν είναι έκφραση ενός περασμένου πολιτισμού και αν ανταποκρίνονται σε ένα γενικό συμφέρον, διατηρώντας ορισμένα ως τεκμήρια και κατεδαφίζοντας κτίσματα που επαναλαμβάνονται σε πολλά αντίτυπα (σημείο/θέση 66), αν η διατήρησή τους δεν συνεπάγεται 'θυσία' των πληθυσμών που διαβιούν σε ανθυγιεινές συνθήκες (σημείο/θέση 67) και αν είναι δυνατό να διορθωθεί με ριζικά μέτρα η 'ζημιά' από την παρουσία τους (σημείο/θέση 68), ενώ δηλώνεται ρητά, πως 'οι τρώγλες γύρω από τα ιστορικά μνημεία θα γκρεμιστούν' για να δημιουργηθούν επιφάνειες πρασίνου (σημείο/θέση 69). Παρά τις αμφιλεγόμενες διατυπώσεις των παραπάνω σημείων/θέσεων 66 έως 69, η Χάρτα των Αθηνών αναγνωρίζεται (Αυγερινού-Κολώνια 2015α: 205) 'ως η πρώτη προσπάθεια συγκρότησης συστηματικών κατευθύνσεων σχεδιασμού των ιστορικών πόλεων και οικισμών', λαμβανομένου βεβαίως υπ' όψη πως, όπως παρατηρούσε κι ο Δ. Ζήβας (2002: 719), 'το κύριο θέμα των CIAM ήταν η διατύπωση των κατευθύνσεων του σχεδιασμού των νέων πόλεων, στο πνεύμα του μοντέρνου κινήματος κι όχι η προστασία των μνημείων και των ιστορικών κέντρων'.

Το 1975, Έτος Ευρωπαϊκής Αρχιτεκτονικής Κληρονομιάς, συντάσσεται στο Άμστερνταμ η Χάρτα για την Ευρωπαϊκή Αρχιτεκτονική Κληρονομιά, την οποία αναλαμβάνουν την υποχρέωση να ενσωματώσουν, όλες οι ευρωπαϊκές νομοθεσίες, ενώ πλέον αναγνωρίζεται η ανάγκη προστασίας του ιστορικού κέντρου των ευρωπαϊκών πόλεων, με επέκταση και στα 'κοινά' κτήρια των μεθόδων αναστήλωσης των 'μνημειακών' κτηρίων (Benvenuto 1997: 335) καθώς άλλωστε, ελλείπει ιδιαίτερου θεσμικού πλαισίου, εφαρμόζονται, κατά τις αποκαταστάσεις όλων των κτηρίων, οι βασικές αρχές της Χάρτας της Βενετίας, της 'διακριτότητας' και 'απόδοσης της σφραγίδας της εποχής' κατά την κατασκευή των νέων συμπληρώσεων, με τη χρήση δομικού υλικού διαφορετικού, σε σχέση με το αρχικό, και κυρίως με την αποφυγή αναπαραγωγής των ιστορικών μορφών στις νέες προσθήκες (Μαλλούχου Tufano: 325). Οι εφαρμοζόμενες πρακτικές ήταν εξ άλλου συμβατές και με τις αρχές της Χάρτας των Αθηνών (σημείο/θέση 70) για την προστασία της αυθεντικότητας των υλικών μαρτυριών του παρελθόντος, όμως πλέον, σε μια χρονική περίοδο εντεινόμενης αμφισβήτησης του μοντερνισμού, τόσο στο πεδίο της αρχιτεκτονικής, όσο και της πολεοδομίας.

Από τη δεκαετία του 1980, με την υλοποίηση σημαντικών μεταμοντέρνων αρχιτεκτονημάτων στην Ευρώπη, τέτοιων όπως η Neue Staatsgalerie και το Kammer-theater του James Stirling στη Στουτγάρδη, ο ουρανοξύστης Messeturm του Helmut Jahn στη Φρανκφούρτη, και στο Λονδίνο η πτέρυγα Sainsbury της Εθνικής Πινακοθήκης από τον Robert Venturi και το κτήριο SIS από τον Terry Farrell, αρχίζει μια εξοικείωση του κοινού και της διοίκησης με την χρήση στοιχείων των ιστορικών μορφών στη σύγχρονη αρχιτεκτονική παραγωγή δημοσίων κτηρίων, και μέρος της βιβλιογραφίας (Μαλλούχου Tufano: 331) θεωρεί πως μ' αυτόν τον τρόπο προλείνεται, ήδη το έδαφος για το επόμενο στάδιο στις αντιλήψεις του κοινού περί 'αυθεντικότητας', το οποίο διακρίνεται για περισσότερη ανοχή, αν όχι 'αποδοχή' κι 'ιδιαίτερη δημοφιλία' απέναντι σε ιστορικές ανακατασκευές και στυλιστικές αποκαταστάσεις, ακόμη και ως αντίγραφα με σύγχρονα υλικά και μεθόδους (π.χ. σπλισμένο σκυρόδεμα) και απομίμηση της ιστορικής εξωτερικά μορφής. Καθώς, όπως έχει γραφεί (Κνιθάκης: 104), το πνεύμα της κάθε εποχής, όπως αυτό εκφράζεται από τη ζωντανή της αρχιτεκτονική, επηρεάζει τον τρόπο με τον οποίο αντιμετωπίζονται τα κατάλοιπα του παρελθόντος, μια τέτοια εξέλιξη θα μπορούσε να αφορά, επίσης, και την υλική πολιτιστική κληρονομιά των πόλεων.

5. Νέες προκλήσεις, 60 χρόνια μετά τη Χάρτα της Βενετίας

Πού βρισκόμαστε σήμερα, 60 χρόνια μετά τη Χάρτα της Βενετίας και 30 χρόνια μετά το Ντοκουμέντο της Νάρα; Καθώς πλέον η έννοια της 'αυθεντικότητας' στο πεδίο της ιστορικής διατήρησης είχε αμφισβητηθεί, στον σκληρό πυρήνα της σύλληψής της, θεωρήθηκε από νωρίς (Alho 2002), αναγκαία η κωδικοποίηση ενός συνόλου κριτηρίων αυθεντικότητας για τη διατήρηση ιστορικών μνημείων και τόπων στην Ευρώπη, για να αποτραπεί η, από παρεξήγηση, ενδεχόμενη επιδίωξη εφαρμογής των 'ανατολικών' συλλήψεων της 'αυθεντικότητας', εκτός του πολιτισμικού πλαισίου τους. Η Shujie Chen (2014) εξηγώντας την έννοια της 'ιστορικής αυθεντικότητας' και τη μεθοδολογία της στην Κίνα, και συγκρίνοντας αυτή την έννοια με τις αρχές της 'αυθεντικότητας', όπως διατυπώνονται στη Χάρτα της Βενετίας και στο Ντοκουμέντο της Νάρα, επισημαίνει πως είναι η πνευματική αξία της κινέζικης κουλτούρας, που νομιμοποιεί κινεζικές παραδόσεις αποκατάστασης, που αφορούν τη φυσική ανανέωση του υλικού, ιδίως διαδικασίες αντικατάστασης, κατά την αποκατάσταση, ακόμη και ολοκληρωτικής ανακατασκευής ή και μετεγκατάστασης, για ιστορικά κτήρια δευτερεύουσας σημασίας. Τονίζει, επομένως, πως, καθώς αυτή η σύλληψη της 'ιστορικής αυθεντικότητας' είναι εγγενώς σχετιζόμενη με την πνευματική προοπτική της αυθεντικότητας στην κινεζική κουλτούρα, θα μπορούσε να οδηγήσει σε ανάρμοστη κατεδάφιση ή ανακατασκευή ιστορικών κτηρίων, αν μεταφερθεί έξω από την πνευματική παράδοση της συγκεκριμένης κουλτούρας. Ο B. Reichen (1992: 70) διευκρίνιζε: 'Στην Ιαπωνία ο ναός του Κόμπε ανακατασκευάζεται τακτικά, από πολλούς αιώνες τώρα... η ιστορία γίνεται έτσι ένα πνευματικό και όχι φυσικό γεγονός', όμως 'η ευρωπαϊκή πόλη είναι διαφορετική', καθώς 'έχει απλά την ηλικία της πέτρας της'.

Οι Αρχές της Βαλέτας για την Προστασία και Διαχείριση των Ιστορικών Πόλεων, Οικισμών και Αστικών Περιοχών, που υιοθετήθηκαν από τη Γενική Συνέλευση του ICOMOS τον Νοέμβριο του 2011, ενσωματώνουν τις νεότερες εξελίξεις στην προστασία και τη διαχείριση των ιστορικών πόλεων και των αστικών συνόλων (Angepinou-Kolonias 2012), που 'αντανακλούν μια αυξημένη συνειδητοποίηση του ζητήματος της ιστορικής κληρονομιάς σε επίπεδο χωροταξικό και όχι μόνο στην κλίμακα του αστικού συνόλου, συνειδητοποίηση των άυλων αξιών, όπως είναι η συνέχεια και η ταυτότητα, των χρήσεων του παραδοσιακού αστικού χώρου, και άλλων κοινωνικοοικονομικών παραγόντων, όπως είναι η ένταξη και οι περιβαλλοντικοί παράγοντες', καθώς και 'του ρόλου του τοπίου ως κοινού τύπου ή του αστικού τοπίου ως συνόλου μαζί με την ιστορική τοπογραφία και την ευρύτερη εικόνα'. Στο πνεύμα αυτό διακηρύσσεται πως 'η θεώρηση της κληρονομιάς ως βασικού πόρου και συστατικού στοιχείου του αστικού οικοσυστήματος είναι θεμελιώδης... ώστε να εξασφαλίζεται η αρμονική ανάπτυξη της πόλης και της περιφέρειάς της', στο πλαίσιο αρχών και στρατηγικών που διαφυλάσσουν τις αξίες των ιστορικών πόλεων και του χώρου που τις περιβάλλει και εξασφαλίζουν την ένταξη των αξιών αυτών στη σύγχρονη κοινωνική, πολιτιστική και οικονομική ζωή, με 'σεβασμό στην υλική και άυλη ιστορική κληρονομιά, καθώς και την ποιότητα ζωής των κατοίκων'. Ως σημαντικές διαστάσεις των Αρχών της Βαλέτας διακηρύσσονται η *Διακυβέρνηση* (ευρύς συντονισμός επικοινωνίας και διαβούλευσης μεταξύ όλων των εμπλεκόμενων φορέων: εκλεγμένες αρχές, δημόσιες και δημοτικές υπηρεσίες, ειδικοί, επαγγελματικές οργανώσεις, τοπικοί σύλλογοι, πανεπιστήμια, κάτοικοι κλπ) και η *Συμμετοχή* (εμπλοκή των κατοίκων όλης της πόλης καθώς και όλων των τοπικών ενδιαφερόμενων ομάδων), όχι απλώς ως επιθυμητές καταστάσεις, αλλά ως 'διαδικασίες απαραίτητες για την επιτυχία της προστασίας και την αιεφόρο ανάπτυξη των ιστορικών συνόλων'.

Πλέον και νέες προτεραιότητες αναδεικνύονται, αναφορικά με την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς, στην κατεύθυνση της αντιμετώπισης νέων προκλήσεων, τέτοιες όπως η επιδίωξη συμβολής του πολιτισμού στην διαμόρφωση πολιτικοοικονομικών επιλογών στο διαρκώς εντεινόμενο ανταγωνιστικό διεθνές οικονομικό περιβάλλον, αλλά και η προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς από σταθερά αυξανόμενης έντασης φυσικούς και ανθρωπογενείς κινδύνους, λόγω της συχνότητας των ακραίων φαινομένων της κλιματικής αλλαγής.

Κοινή διακήρυξη, με τίτλο 'Συνδιάσκεψη του Νταβός 2018 - Προς μια ευρωπαϊκή θεώρηση του πολιτισμού όσον αφορά την ποιοτική δόμηση', εκδόθηκε στην άτυπη σύνοδο Υπουργών Πολιτισμού που για πρώτη φορά πραγματοποιήθηκε στο Νταβός, τις παραμονές (20-22/01/2018) του παγκόσμιου οικονομικού φόρουμ. Σκοπός της συνόδου ήταν 'να ενταχθεί η διάσταση που αφορά την πολιτιστική κληρονομιά και την ποιότητα του δομημένου περιβάλλοντος στους προβληματισμούς του παγκόσμιου οικονομικού φόρουμ', όπως τόνισε ο ιδρυτής και διευθύνων σύμβουλος του φόρουμ, Klaus Schwab, στη διάρκεια των εργασιών της συνόδου. Απώτερος στόχος η διαμόρφωση μιας συνολικής κουλτούρας για το δομημένο περιβάλλον, που θα περιλαμβάνει εκτός από τα υπάρχοντα κτήρια, συμπεριλαμβανομένων μνημείων και άλλων στοιχείων πολιτιστικής κληρονομιάς, επίσης και τον σχεδιασμό και την κατασκευή των σύγχρονων κτηρίων, υποδομών, δημόσιων χώρων και τοπίων, μια 'Baukultur' υψηλής ποιότητας που 'να πληροί λειτουργικές, τεχνικές και οικονομικές απαιτήσεις, αλλά επίσης να ικανοποιεί τις κοινωνικές και ψυχολογικές ανάγκες των ανθρώπων'.

Η Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία (Green Deal), που παρουσιάστηκε από την Πρόεδρο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, Ursula von der Leyen, τον Δεκέμβριο του 2019, αποτελεί την απάντηση της Ευρώπης στις μεγάλες προκλήσεις που θέτει στις κοινωνίες μας η κλιματική αλλαγή και αποσκοπεί στο να καταστεί η Ευρώπη η πρώτη κλιματικά ουδέτερη ήπειρος έως το 2050. Αν εξαιρέσει κανείς τον σχετικό κλιματικό στόχο για την ενεργειακή αναβάθμιση των κτηρίων, η υλική πολιτιστική κληρονομιά δεν αναφέρεται ρητά στην Πράσινη Συμφωνία. Μια έκθεση, που δημοσιεύθηκε το 2022, με τίτλο 'Ενίσχυση της Ανθεκτικότητας της Πολιτιστικής Κληρονομιάς για την Κλιματική Αλλαγή - Όπου η ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία συναντά την πολιτιστική κληρονομιά', συνοψίζει τις εργασίες της ομάδας εμπειρογνομόνων των κρατών μελών της ΕΕ για το θέμα αυτό. Στην έκθεση διαπιστώνεται πως οι φυσικοί και ανθρωπογενείς κίνδυνοι, που ασκούν συνεχείς πιέσεις στην πολιτιστική κληρονομιά, αυξάνονται σταθερά σε ένταση και λόγω της συχνότητας των ακραίων φαινομένων της κλιματικής αλλαγής, ενώ οι καταστροφές στοιχείων της πολιτιστικής κληρονομιάς επιδεινώνουν τις προκλήσεις και τις ανάγκες διατήρησης, καθώς άλλωστε τα γεγονότα αυτά απειλούν την κοινωνική, πολιτιστική, ιστορική και καλλιτεχνική αξία των στοιχείων πολιτιστικής κληρονομιάς, αλλά και την ασφάλεια των πολιτών, ενώ έχουν άμεσο αντίκτυπο στις τοπικές οικονομίες που συνδέονται με τον τουρισμό.

Φέτος, με την ευκαιρία του εορτασμού της 60ής επετείου από την υιοθέτηση της Χάρτας της Βενετίας, η Διεθνής Επιτροπή Θεωρίας και Φιλοσοφίας της Συντήρησης και Αποκατάστασης (TheoPhilos) που λειτουργεί, στο πλαίσιο του ICOMOS από το 2005, ως ένα φόρουμ για την ανάπτυξη της σχέσης της θεωρίας της συντήρησης με την πράξη, σε διάλογο με όλα τα μέρη της κοινότητας της συντήρησης, διοργάνωσε διεθνές συνέδριο με τίτλο 'Venice at 60', που πραγματοποιήθηκε στο Palazzo Corripini, στη Φλωρεντία, στις 7 και 8 Μαρτίου. Με θέμα 'Δογματικά κείμενα για την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς' το συνέδριο παραδέχθηκε πως 'ενώ έχει συμφωνηθεί ότι η ίδια η Χάρτα της Βενετίας δεν θα πρέπει να επικαιροποιηθεί, εξακολουθεί να είναι απαραίτητο να αναλυθεί και να συζητηθεί η τρέχουσα χρησιμότητά του, όπως και ο ρόλος των δογματικών εγγράφων στη σύγχρονη προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς', καθώς άλλωστε '...υπάρχουν σημαντικές διαφορές μεταξύ των κόσμων του 1964 και του 2024'. Το συνέδριο ασχολήθηκε με τρεις ομάδες προβλημάτων (σε 3 συνεδρίες):

- Η Χάρτα της Βενετίας - θεμέλιο της προστασίας της πολιτιστικής κληρονομιάς ή βάρος του παρελθόντος;
- Σύγχρονη θεωρία της διατήρησης υπό το πρίσμα των δογματικών εγγράφων - κριτική ανάλυση.
- Το μέλλον της θεωρίας της διατήρησης και των δογματικών κειμένων - ανάγκες και προτάσεις.

Η αναφορά του συνεδρίου σε συμφωνία για μη επικαιροποίηση της Χάρτας της Βενετίας, προφανώς, παραπέμπει στη χαρακτηριστική διατύπωση της Λωζάνης, του 1990, πως: 'Μπορούμε να πούμε ότι η Χάρτα της Βενετίας είναι ένα ιστορικό μνημείο, που πρέπει να προστατευθεί και να διατηρηθεί. Δεν χρειάζεται να αποκατασταθεί, να ανακαινιστεί ή να ανακατασκευαστεί' (Biase, Di: 25).

Αξίζει να σημειωθεί εδώ πως αυτά διακηρύσσονταν μόλις τέσσερα χρόνια πριν την υπογραφή του Ντοκουμέντου της Νάρα.

Ήδη από τον Νοέμβριο του 2014, οπότε η Φλωρεντία φιλοξένησε το 18ο Διεθνές Συνέδριο του ICOMOS, και το επιστημονικό συμπόσιο με τίτλο 'Η κληρονομιά και το τοπίο ως ανθρωπινό δικαίωμα', και το οποίο αποτέλεσε την ευκαιρία, με αφορμή την 50ή επέτειο της Χάρτας της Βενετίας, να συζητηθούν τα ακανθώδη ζητήματα, και κυρίως η ανάγκη για μια νέα θεώρηση της έννοιας της Αυθεντικότητας, σε μιαν αντίληψη πολιτισμικού σχετικισμού, διαμορφώνονταν τρεις διακριτές απόψεις (Biase, Di: 39). Η πρώτη υποστήριζε τη διατήρηση των αναγνωρισμένων διεθνώς αρχών της Χάρτας, με ορισμένες προσθήκες που θα λαμβάνουν υπόψη τις εθνικές πολιτισμικές ιδιαιτερότητες. Η δεύτερη πρότεινε την τροποποίηση εκείνων των άρθρων που δεν ανταποκρίνονται πλέον στις σύγχρονες απαιτήσεις, ενώ η τρίτη προέβαλλε την ανάγκη σύνταξης ενός άλλου Χάρτη που θα αντικαθιστούσε την ίδια τη Χάρτα της Βενετίας. Σε κάθε περίπτωση, οι προτεινόμενες αλλαγές δεν έθεταν υπό αμφισβήτηση δογματικές αρχές και στόχους της διατήρησης, που εξακολουθούν να είναι η προστασία και η μεταβίβαση της πολιτιστικής κληρονομιάς, όχι μόνο με τη φυσική της έννοια, αλλά και με την ευρύτερη πολιτιστική έννοια (ICOMOS, Γ.Σ., Φλωρεντία 2014, συνημμένο 3 - Προτεινόμενο θέμα για το επιστημονικό συμπόσιο 'Η κληρονομιά και το τοπίο ως κινητήρια δύναμη των ανθρωπίνων δικαιωμάτων').

Το ICOMOS γιορτάζει επισήμως την 60ή επέτειο της Χάρτας της Βενετίας, με τη διοργάνωση Επιστημονικού Συμποσίου με τίτλο: 'Επανεξέταση της Χάρτας της Βενετίας: Κριτικές προοπτικές και σύγχρονες προκλήσεις', στο πλαίσιο της Ετήσιας Γενικής Συνέλευσης στο Ouro Preto της Βραζιλίας, από τις 10 ως τις 17 Νοεμβρίου 2024, ξεκινώντας συγχρόνως το νέο του Τριετές Επιστημονικό Σχέδιο: 'Κληρονομιά ανθεκτική στις καταστροφές και τις συγκρούσεις: Προετοιμασία, Αντιμετώπιση και Ανάκαμψη'. Στο σκεπτικό του συμποσίου αναφέρεται πως η Χάρτα της Βενετίας παραμένει ένα ιδρυτικό ιστορικό έγγραφο για το ICOMOS, που έχει τις ρίζες του σε ένα συγκεκριμένο πλαίσιο και διαμορφώνεται από τις έννοιες της πολιτιστικής κληρονομιάς της εποχής του, όμως, αναγνωρίζεται, πως, 60 χρόνια αργότερα, η πρακτική και το δόγμα έχουν εξελιχθεί, νέες πολιτιστικές συμβάσεις έχουν θεσπιστεί και το επιστημονικό έργο και η ικανότητα του ICOMOS έχουν αλλάξει ριζικά. Εξ άλλου, επισημαίνεται, πως ο κόσμος αντιμετωπίζει μεγάλες προκλήσεις, που θέτουν η κλιματική αλλαγή, οι καταστροφές και οι συγκρούσεις, προκαλώντας μεγάλες μετακινήσεις κοινοτήτων. Το Συμπόσιο προσπαθεί να επανεκτιμήσει διεξοδικά τη Χάρτα της Βενετίας σε ένα σύγχρονο πλαίσιο, με έμφαση σε πέντε βασικούς άξονες:

- Ιστορικό πλαίσιο και έννοιες πολιτιστικής κληρονομιάς.
- Μια οριζόντια προσέγγιση μεταξύ των συμβάσεων.
- Οικουμενικότητα και ποικιλομορφία: Επανεξέταση των δογματικών εγγράφων από διαφορετικές οπτικές γωνίες.
- Σύγχρονες προκλήσεις στον διάλογο για την πολιτιστική κληρονομιά.
- Κληρονομιά ανθεκτική στις καταστροφές και τις συγκρούσεις.

Στόχος του Συμποσίου είναι να διερευνήσει το ιστορικό πλαίσιο της Χάρτας, δίνοντας έμφαση στις ευρωκεντρικές καταβολές του και στις ποικίλες περιφερειακές αντιδράσεις, υποστηρίζοντας μια κριτική επαναδιατύπωσή του, που εξετάζει πώς οι έννοιες και οι πρακτικές της πολιτιστικής κληρονομιάς έχουν εξελιχθεί από το 1964.

Και άλλοι φορείς, με αφορμή τον εορτασμό της 60ής επετείου της Χάρτας της Βενετίας, διοργάνωσαν φέτος διεθνή συνέδρια με σχετική θεματολογία. Αναφέρουμε, ενδεικτικά, το διεθνές συνέδριο 'Venice Charter [Re]Framed 1964-2024: New Heritage Challenges', που διοργάνωσε, από τις 27 ως τις 30 Μαΐου, η Σχολή Τεχνών και Ανθρωπιστικών Σπουδών του Πανεπιστημίου της Λισαβώνας, στοχεύοντας να επανεξετάσει τη Χάρτα, αναλύοντας κριτικά τις αρχές της και διερευνώντας νέες προκλήσεις που έχουν εμφανιστεί στον τομέα της πολιτιστικής κληρονομιάς ήδη από τον 20ο αιώνα και πλέον στον 21ο αιώνα. Οι θεματικοί άξονες του συνεδρίου ήταν: αυθεντικότητα και ακεραιότητα,

βιώσιμη διατήρηση και διαχείριση, ταυτότητα και διαπολιτισμικότητα, κλιματική αλλαγή, ψηφιακές τεχνολογίες, άλλες κληρονομίες.

Στην Ελλάδα, διοργανώνεται, από το ICOMOS/ TheoPhilos, στη Θεσσαλονίκη, στις 28 και 29 Νοεμβρίου 2024, διεθνές συνέδριο με τίτλο: 'Nara at 30' και θέμα 'Η αυθεντικότητα από ευρωπαϊκή σκοπιά: 30 χρόνια από το Ντοκουμέντο της Nara για την αυθεντικότητα'. Στον ιστότοπο του συνεδρίου αναφέρεται πως, καθώς το 2024 'σηματοδοτεί όχι μόνο την 60ή επέτειο από την υιοθέτηση της Χάρτας της Βενετίας... αλλά και την 30ή επέτειο από την υιοθέτηση του Ντοκουμέντου της Nara για την αυθεντικότητα...', το συνέδριο στοχεύει να 'συζητήσει αυτή τη διεύρυνση της έννοιας της αυθεντικότητας στο πλαίσιο της θεωρίας και της πρακτικής της προστασίας της πολιτιστικής κληρονομιάς στην Ευρώπη'. Το συνέδριο θα ασχοληθεί με τρεις ομάδες προβλημάτων (σε 3 συνεδρίες): Η έννοια της αυθεντικότητας ως στοιχείο της θεωρίας της συντήρησης - Θεωρία.

Η ανάλυση της αυθεντικότητας στην προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς - Μεθοδολογία.

Η αυθεντικότητα ως παράμετρος στην πρακτική της συντήρησης - Κριτική ανάλυση παραδειγμάτων - Πρακτική.

Όπως αναφέρεται, το συνέδριο φιλοδοξεί να λειτουργήσει ως ένα φόρουμ ανταλλαγής και διαμόρφωσης απόψεων για την τρέχουσα ερμηνεία και χρήση της έννοιας της Αυθεντικότητας στην προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς.

Με την ευκαιρία της 60ής επετείου της Χάρτας της Βενετίας, ο διάλογος βρίσκεται σε εξέλιξη. Η διαμόρφωση αρχών και προτεραιοτήτων ενός σύγχρονου Χάρτη για την Πολιτιστική Κληρονομιά, σε καιρούς εντεινόμενης κλιματικής κρίσης, δεν θα αρκούσε να αναφέρεται απλώς στη διαχείρισή της, που εντάσσεται σαφώς στο πνεύμα της ανθεκτικότητας, και, αυτονοήτως, περιλαμβάνει την έρευνα σχετικά με τις στρατηγικές προσαρμογής στην κλιματική αλλαγή, τις μεθοδολογίες και τα διορθωτικά εργαλεία ζωτικής σημασίας για τη διαφύλαξη της υλικής πολιτιστικής κληρονομιάς από τις συνεχείς πιέσεις που δέχεται και τις συναφείς συνέπειες που προκαλούν υποβάθμιση. Θα έπρεπε, αναμφισβήτητα, να αφορά, επίσης, τον αναστοχασμό πάνω σε βασικές έννοιες και τις σχετικές στοχεύσεις της διεθνούς κοινότητας, υπό το φως των νέων προκλήσεων της εποχής. Στην κατεύθυνση αυτή, φιλοδοξεί να συμβάλει και η παρούσα κριτική αποτίμηση της κληρονομιάς της Χάρτας της Βενετίας, και της συμβολής της στη διαμόρφωση του διεθνούς θεσμικού πλαισίου για την προστασία της ιστορικής κληρονομιάς των πόλεων.

Βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσση

- Αραβαντινός, Α., 1997/2007, *Πολεοδομικός Σχεδιασμός. Για μια βιώσιμη ανάπτυξη του αστικού χώρου*, Αθήνα: Συμμετρία.
- Αυγερινού-Κολώνια, Σ., 2015α, 'Νέες τάσεις για την προστασία και ανάδειξη της αστικής κληρονομιάς μέσα από τις νέες τάσεις προβληματισμού και σχεδιασμού των πόλεων' στο *Αρχιτεκτονικές Σπουδές και Αρχιτεκτονική Κληρονομιά*, επ. Κ. Καραδήμας - Ε. Κωνσταντινίδου, σσ. 204-15, ΑΡΧΕΤΥΠΟ, Αθήνα, ISBN 978-618-80734-3-2.
- Αυγερινού-Κολώνια, Σ., 2015β, 'Νεότερες προσεγγίσεις της πολιτιστικής κληρονομιάς', στο συλλογικό τόμο: *Ιωσήφ Στεφάνου, Τιμητικός Τόμος: 45 χρόνια ερευνητής, καθηγητής, μέντορας*, έκδοση Ινστιτούτου Σύρου, Σύρος, ISBN: 978-618-81312-1-7.
- Αυγερινού-Κολώνια, Σ., 2004, 'Η πολιτική προστασίας για την αστική κληρονομιά στην Ελλάδα. Ένα επίκαιρο ζήτημα', στο συλλογικό τόμο: *Πόλη και Χώρος από τον 20ο αιώνα στον 21ο αιώνα, Τιμητικός Τόμος για τον καθηγητή Αθανάσιο Ι. Αραβαντινό*, Εκδόσεις Μέμφις Α.Ε., Αθήνα, σσ. 53-63, ISBN 960-88489-0-3, 960-88490-0-4, 960-86113-1-8.

- Αυγερινού-Κολώνια, Σ., 2002, 'Μετασχηματισμοί της σύγχρονης ελληνικής πόλης. Νέες χρήσεις και πολιτιστική κληρονομιά', *Πρακτικά 10ου Πανελληνίου Αρχιτεκτονικού Συνεδρίου*, Αθήνα: ΤΕΕ/ΣΑΔΑΣ/ΠΕΑ, σσ. 379-86.
- Audi, R. (επ.), 1995/1999/2011, *Το Φιλοσοφικό Λεξικό του Cambridge*, Αθήνα: Κέδρος.
- Benevolo, L., *Η Ιστορικότητα του Αρχιτεκτονικού Έργου*, Π. Λαζαρίδης (επιμ. και μεταφρ.), Αθήνα: Νέα Σύνορα.
- Benevolo, L., 1997, *Η Πόλη στην Ευρώπη*, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Burgel, G., 2003/2007, *Η Σύγχρονη Ευρωπαϊκή Πόλη. 2. Από τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο έως σήμερα*, Αθήνα: Πλέθρον.
- Γκοφ, Λε Ζ., 1998, *Ιστορία και Μνήμη*, Αθήνα: Νεφέλη.
- Γκοφ, Λε Ζ. και Νορά, Π., 1975, *Το Έργο της Ιστορίας [Faire de l'histoire]*, Αθήνα: Κέδρος.
- Ζήβας, Α., 2013, *Απαρχές της πολεοδομικής προστασίας*, Αθήνα: Περίπλους.
- Ζήβας, Δ., 2002, 'Η αρχιτεκτονική κληρονομιά, η προστασία και ο ρόλος της σήμερα και στο μέλλον', *Πρακτικά 10ου Πανελληνίου Αρχιτεκτονικού Συνεδρίου*, Αθήνα: ΤΕΕ/ΣΑΔΑΣ/ΠΕΑ, σσ. 719-22.
- Καραδέδος, Γ., 1984/1991, 'Προστασία Μνημείων και Συνόλων – Ιστορία και Εξέλιξη της Προστασίας Μνημείων και Συνόλων', τ.2, σημειώσεις του μαθήματος, Θεσσαλονίκη: ΑΠΘ / Τμήμα Αρχιτεκτόνων / Τομέας Β΄.
- Κνιθάκης, Ι., 1975, 'Οι διεθνείς αρχές των αναστηλώσεων σήμερα' *Αρχιτεκτονικά Θέματα* (9), σσ. 104-7.
- Μαλλούχου Tufano, Φ., 2016, *Προστασία και Διαχείριση Μνημείων* [ηλεκτρ. βιβλ.] Αθήνα: Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών, (<http://hdl.handle.net/11419/6466>).
- Μπούρας, Χ., 1982, 'Αποκαταστάσεις των Μνημείων Ι', πρόχειρες σημειώσεις του μαθήματος, Αθήνα: Ε.Μ.Π. Σχολή Αρχιτεκτόνων.
- Reichen, B., 1992, 'Γιατί να κατασκευάζουμε. Πώς να κατασκευάζουμε' *Τεύχος* (9), σσ. 66-71.
- Σαρηγιάννης, Γ., 2010, 'Η 'Χάρτα της Αθήνας' και το ιστορικό της πλαίσιο. Το πλαίσιο του Μοντέρνου Κινήματος στην Ευρώπη', (<https://www.greekarchitects.gr/gr/αρχιτεκτονικες-ματιες/η-«χαρτα-της-αθηνας»-και-το-ιστορικό-της-πλαίσιο-α-μέρος-id3641> και <https://www.greekarchitects.gr/gr/αρχιτεκτονικες-ματιες/η-«χαρτα-της-αθηνας»-και-το-ιστορικό-της-πλαίσιο-β-μέρος-id3680>).
- Στάμος, Ι., 1994, 'Giddens: για τη διπλή ερμηνευτική και τη δομοποίηση', *δοκίμες, Επιθεώρηση Κοινωνικών Σπουδών / dokimes, Review of Social Studies*, (2), 129-150.
- Στεφάνου, Ι., Χατζοπούλου, Α. και Νικολαΐδου, Β., 1995, *Αστική Ανάπλαση. Πολεοδομία - Δίκαιο - Κοινωνιολογία*, Αθήνα: Τεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδας.
- Φιλιππίδης, Δ., 1984, *Νεοελληνική αρχιτεκτονική*, Αθήνα: Μέλισσα.
- Χάρτα της Βενετίας, 1975, (μετάφραση στα ελληνικά Ε. Φερεντίνου), *Αρχιτεκτονικά Θέματα*, τ.9, σ. 108.
- Χάρτα των Αθηνών, 2003, (Le Corbusier, μετάφραση Στ. Κουρεμένος, επιμέλεια Γ. Σημαιοφορίδης), Αθήνα: Εκδ. Ύψιλον/Βιβλία.

Ξενογλωσση

- Alho, C., 2002, 'A set of authenticity criteria for the conservation of historic places in Western Europe', *Fabrikart Number 2*, pp. 10-17.
- Avgerinou-Kolonias, S., 2016, 'A multidimensional view of heritage as a factor of sustainable urban development', *Culture, Urban, Future: Global report*, p.208, UNESCO, ISBN 978-92-3-100170-3.
- Avgerinou-Kolonias, S., 2015, 'Greece and the year of European architectural heritage 1975', *A Future for Our Past*, ICOMOS: Monumenta III, Berlin, ISBN 978-3-945880-03-6.

- Avgerinou-Kolonias, S., 2014, 'Charter for the Conservation of Historic Towns and Urban Areas (Washington 1987)'. In: Smith C. (eds) *Encyclopedia of Global Archaeology*, Springer, New York, pp.1372-1374.
- Avgerinou-Kolonias, S., 2012, 'From the Valletta Principles towards the Safeguarding and Management of Historic Cities, Towns and Urban Areas'. In: *The Valletta Principles for the Safeguarding and Management of Historic Cities, Towns and Urban Areas*, Adopted by the 17th ICOMOS General Assembly on 28 November 2011, pp.4-6, Athens, ISBN 978-960-93-4331-2.
- Biase, Di, C., 2014, 'La carta de Venecia: cincuenta años después/The Venice charter: fifty years on', *LOGGIA*, 27(1), 24-41.
- Chen, S., 2014, 'The Concept of Historic Authenticity and Its Methodology for Preservation of Historic Urban Areas in Chinese Contexts', *Change Over Time* 4 (2), pp. 404-417.
- Doroz-Turek, M., 2019, 'Revitalization of small towns and the adaptive reuse of its cultural heritage'. In *IOP conference series: materials science and engineering* (Vol. 471, No. 5, February, p. 052006). IOP Publishing.
- Falser, S. M., 2010, 'From Venice 1964 to Nara 1994 - Changing concepts of Authenticity?' *Conservation and Preservation. Interactions between Theory and Practice*, Firenze: Polistampa, pp. 115-132.
- Hillis, W., 2013, 'The Politics of Contemporary Architecture in Historic Contexts', *Forum Journal* 28 (1), pp. 23-35.
- Hirsch, E. and Stewart, C., 2005, 'Introduction: Ethnographies of Historicity', *History and Anthropology* 16 (3), pp. 261-274.
- Jokilehto, J., 2006, 'Considerations on authenticity and integrity in world heritage context', *City & Time* 2 (1), pp. 1-16, [online] URL:<http://www.ct.ceci-br.org> Considerations on authenticity and integrity in world heritage context.
- Larsen, E. K. (ed.), 1994, *Nara Conference on Authenticity, Proceedings*, UNESCO.
- Lowenthal, D., 1985, *The past is a foreign country*, Cambridge University.
- Seixas, P., 2005, 'Collective Memory, History Education, and Historical Consciousness', *Historically Speaking* 7 (2), pp. 17-19.
- Steiner, M., 2017, 'A Future for Our Past: Reviewing 40 years of European Architectural Heritage Year', *The Historic Environment: Policy & Practice*, 8:1, 80-85, DOI: 10.1080/17567505.2017.1295545.
- Stewart, C., 2016, 'Historicity and Anthropology', *Annual Review of Anthropology* 45, October 2016, pp. 79-94.
- Stovel, H., 1994, 'Notes on Authenticity', *Articles of Members. Scientific Journal ICOMOS* 3, pp. 63-68.
- Tafari, M. and Capdevilla, M., 1997, *Teorías e historia de la arquitectura*. Madrid: Celeste.

Σαμαράς Νικόλαος
Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας, Πολεοδομίας & Περιφερειακής Ανάπτυξης Π.Θ. - Μέλος του Ελληνικού Τμήματος του ICOMOS
email: nxsamaras@uth.gr

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Νίκος Τριανταφυλλόπουλος

Ευάγγελος Ασπρογέρακας

Νικόλαος Γαβανάς

Ανέστης Γουργιώτης

Σπύρος Νιαβής

ΣΥΜΒΟΥΛΟΙ ΣΥΝΤΑΞΗΣ

Ελένη Ανδρικοπούλου – Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Πασχάλης Αρβανιτίδης – Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Παναγιώτης Αρτελάρης – Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο

Σοφία Αυγερινού-Κολώνια – Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο

Αθηνά Βιτοπούλου – Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Γιώργος Βλόντζος – Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Νικολός Βογιαζίδης – Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Γεωργία Γεμεντζή – Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Ηλίας Γεωργαντάς – Πανεπιστήμιο Κρήτης

Αθηνά Γιαννακού – Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Σπύρος Γκολφινόπουλος – Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Άσπα Γοσποδίνη – Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Δημήτρης Γούσιος – Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Πάυλος-Μαρίνος Δελλαδέτσιμας – Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο

Αλέξης Δέφνερ – Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Δέσποινα Διμέλλη – Πολυτεχνείο Κρήτης

Ασπασία Ευθυμιάδου – Ελληνικός Γεωργικός Οργανισμός «Δήμητρα»

Μιχάλης Ζουμπουλάκης – Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Ελισάβετ Θωίδου – Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Γιώργος Κανδύλης – Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών

Νικόλαος-Γεώργιος Καραχάλης – Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Κώστας Καρτάλης – Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο

Αθηνών Γρηγόρης Καυκαλάς – Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Ειρήνη Κλαμπατσέα – Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο

Χάρης Κοκκώσης – Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Παναγιώτης Κοσμόπουλος – Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης

Βύρων Κοτζαμάνης – Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Χρήστος Κουσιδώνης – Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Αλέξανδρος-Φαίδων Λαγόπουλος – Ακαδημία Αθηνών & Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Κώστας Λαλένης – Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας
 Λόης Λαμπριανίδης – Πανεπιστήμιο Μακεδονίας
 Λίλα Λεοντίδου – Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο
 Παύλος Λουκάκης – Πάντειο Πανεπιστήμιο
 Θωμάς Μαλούτας – Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο
 Δημήτρης Μέλισσας – Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο
 Αγγελική Μενεγάκη – Γεωπονικό Πανεπιστήμιο Αθηνών
 Θεόδωρος Μεταξάς – Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας
 Κώστας Μπαγινέτας – Αποκεντρωμένη Διοίκηση Θεσσαλίας - Στερεάς Ελλάδος
 Νίκος Μπάτης – Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας
 Ηλίας Μπεριάτος – Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας
 Κώστας Μωραΐτης – Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο
 Σπύρος Νιαβής – Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας
 Μαρί-Νοέλ Ντυκέν – Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας
 Δημήτρης Οικονόμου – Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας
 Απόστολος Παπαγιαννάκης – Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης
 Κωνσταντίνος Περάκης – Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας
 Γιώργος Πετράκος – Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας
 Μάγδα Πιτσιάβα-Λατινοπούλου – Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης
 Σεραφείμ Πολύζος – Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας
 Αντώνης Ροβολής – Πάντειο Πανεπιστήμιο
 Νίκος Σαμαράς – Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας
 Άρης Σαπουνάκης – Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας
 Κώστας Σερράος – Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο
 Παντολέων (Παντελής) Σκάγιαννης – Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας
 Σοφία Σκορδίλη – Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο
 Νίκος Σουλιώτης – Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών
 Δημήτρης Σταθάκης – Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας
 Αναστασία Τασοπούλου – Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας
 Πάρις Τσάρτας – Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο
 Γιώργος Τσιλιμίγκας – Πανεπιστήμιο Αιγαίου
 Δημήτρης Τσιώτας – Γεωπονικό Πανεπιστήμιο Αθηνών
 Δημήτρης Φουτάκης – Διεθνές Πανεπιστήμιο
 Γιώργος Φωτόπουλος – Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου
 Μάριος Χαϊνταρλής – Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας
 Όλγα Χριστοπούλου – Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας
 Μανώλης Χριστοφάκης – Πανεπιστήμιο Αιγαίου
 Γιάννης Ψυχάρης – Πάντειο Πανεπιστήμιο

Περιεχόμενα

ΤΕΥΧΟΣ
ISSUE

39

ΕΤΟΣ
YEAR

2024

Σαμαράς Νικόλαος 6

Η διαμόρφωση του διεθνούς θεσμικού πλαισίου για την προστασία της ιστορικής κληρονομιάς των πόλεων. 60 χρόνια από τη Χάρτα της Βενετίας

Γεμεντζή Γεωργία 27

Μια κριτική επισκόπηση της σχέσης πολεοδομικού σχεδιασμού και του συστήματος των χρήσεων γης στην Ελλάδα: διαχρονική εξέλιξη, προκλήσεις και σκέψεις για το μέλλον

Τριανταφυλλόπουλος Νικόλαος, Τσιάλας Βαλάντης 50

Η χωρική προοπτική διερεύνηση (territorial foresight) και το ελληνικό σύστημα χωρικού σχεδιασμού

Λεβέντη Θεοδοσία 65

Οι προσδιοριστικοί παράγοντες της εγκληματικότητας στην Ελλάδα -μία εμπειρική διερεύνηση

ISSN: 1109-5008

e-ISSN: 2944-9847

<https://journals.lib.uth.gr/index.php/aeihoros/index>